
Legitimitet for bærekraftig regionalutvikling

Erfaringer fra Listerregionen

Mikaela Vasstrøm
Hans Kjetil Lysgård
Hanne Haaland
Jørn Cruickshank

Prosjektrapport

nr. 4/2017

Tittel	Legitimitet for bærekraftig regional utvikling – erfaringer fra Listerregionen
Forfattere	Mikaela Vasstrøm, Hans Kjetil Lysgård, Hanne Haaland, Jørn Cruickshank
Rapport	Prosjekt -rapport nr. 4/2017
ISSN-nummer	0808-5544
Trykkeri	Kai Hansen, 4626 Kristiansand

Bestillingsinformasjon

Utgiver	Agderforskning Gimlemoen 19 N-4630 Kristiansand
Telefon	48 01 05 20
Telefaks	38 14 22 01
E-post	post@agderforskning.no
Hjemmeside	http://www.agderforskning.no

Forord

Denne rapporten er del av prosjektet Bærekraftig innovasjon i offentlig sektor – Nye samarbeidsmodeller for bærekraftig forvaltning i en regionalpark på Agder som er finansiert av Regionale Forskningsfond Agder (prosjektnummer 235472). Prosjektet kategoriseres som et Regionalt offentlig prosjekt der hensikten er å oppnå regional relevans og innovative forbedringer i offentlig styring. Prosjekteier og ansvarlig har vært Listerrådet ved daglig leder Svein Vangen, mens Agderforskning v/prosjektleder Hans Kjetil Lysgård har hatt ansvar for forskningsprosjektets faglige fremdrift, utvikling og resultat. Øvrige deltakere fra Agderforskning har vært Mikaela Vasstrøm, Jørn Cruickshank og Hanne Haaland. Prosjektet startet i mars 2014 og avsluttes ved utgangen av september 2017.

Første fase av prosjektet gikk parallelt og i tett samarbeid med forprosjekt for etablering av Lister regionalpark, ledet av Lister Friluftsråd ved Tina Bringslimark og Trond Rafoss. Andre del av prosjektet har vært tett knyttet til arbeidet med å videreutvikle Listersamarbeidet ledet av daglig leder Svein Vangen, i samarbeid med prosjektleder for By- og regionprogrammet i Listerregionen, Jørgen Tjørhom, og med bred deltakelse fra alle ordførere, rådmenn og andre sentrale politiske og administrative aktører i Listersamarbeidets deltakende kommuner.

Vi vil benytte anledningen til å takke alle involverte aktører for samarbeidet. Kompetansesenter for Distriktsutvikling v/ Roar Vangsnes har deltatt på studietur og flere regionale samlinger. Vi vil også takke prosjektets referansegruppe for deres innsats. Referansegruppen har bestått av Morten Clemetsen (NMBU), Karoline Daugstad (NTNU), Tom Egerhei (Fylkesmannen i Agder), Svein Vangen (Listersamarbeidet) og Odd Kvinen (selvstendig næringsdrivende, Sirdal).

Prosjektleder
Hans Kjetil Lysgård
Kristiansand, 22.09.17

Innholdsfortegnelse

FORORD	1
INNHOLDSFORTEGNELSE	2
SAMMENDRAG	3
1 INNLEDNING	7
Bakgrunn for prosjektet BIOSREG	7
Regionalpark og regionalt samarbeid i Listerregionen	9
Regionalpark som idé	10
Regionalparkprosessen på Lister 2014-2016	14
Utgangspunktet for prosessen videre	19
2 BÆREKRAFT – REGIONALT POLITISK PERSPEKTIV?	23
Bærekraft – behovet for oversettelse og kontekstualisering	25
Regionale styringsutfordringer mellom offentlighet og myndighet	27
3 PROSJEKTPROSESS	32
Regional Bærekraftig Verdiskaping 2016-2017	32
Prosesstabell	33
Rådmannsmøte 20. mars	51
Listerrådet 3. april	53
4 REFLEKSJONER OG PERSPEKTIVER	54
Bevegelser i forståelsen av det regionale samarbeid	54
Åpninger og lukninger for regionalpolitisk bærekraft	56
Deltakelse og representasjon mellom deliberativ og representativt demokrati på den regionale arena	58
5 POTENSIALER OG ANBEFALINGER FOR VEIEN VIDERE	67
LITTERATURLISTE	70
FOU-INFORMASJON	72

Sammendrag

Denne rapporten beskriver utviklingen, praksissamarbeidet og funn fra prosjektet Bærekraftig innovasjon i offentlig sektor – Regionalpark Lister (BIOSREG). BIOSREG ble innvilget midler fra Regionale Forskningsfond Agder i 2014 og avsluttes september 2017. Prosjektet samarbeidet fra 2014-2015 med Regionalpark Lister og fra 2015-2017 direkte med Listerrådet. Denne rapporten beskriver begge prosessene, men har hovedfokus på siste del av prosjektet og det direkte samarbeidet med Listerrådet om bærekraftig verdiskaping og revitalisering av Listersamarbeidet fra 2015-2017.

Den regionale styringsrollen blir i stigende grad ansett for å være nødvendig for å skape bærekraftige løsninger. Spørsmålet er hvordan prosessen tilrettelegges, hvilke konflikter som vil oppstå og hvordan nye organisasjonsstrukturer utformes. Forskningsprosjektet BIOSREG tok utgangspunkt i denne problemstilling og integrerte utviklingsmål og teoretiske problemstillinger gjennom en deltakelsesorientert forskningsprosess.

Første fase av prosjektet hadde et konseptuelt og kontekstuelt fokus på idéen om en regionalpark og hvordan denne ble forhandlet, forstått og utviklet i Lister. Lister Friluftsråd initierte arbeidet med forprosjektet «Lister Regionalpark: Fra hav til hei» i januar 2014. Som del av prosjektets første fase intervjuet vi aktører som på ulik måte er berørt eller involvert i naturforvaltningen, eller som bor og har interesser i området. Formålet var å forstå disse aktørenes syn på natur- og samfunnsproblematikken, samt forvaltningsutfordringene i området.

Intervjuene med de ulike aktørene viste mange ulike bruks- og verneinteresser i Listerlandskapet. Både lokale grunneiere og representanter for lokalforvaltningen var enige i at konfliktnivået hadde gått fra å være relativt høyt til å reduseres i løpet av de siste ti årene. Vårt intervjumateriale viste forøvrig at det var en bred interesse blant alle brukere og i den regionale og kommunale forvaltningen for å skape gode regionale arenaer for å kunne diskutere og fremme bærekraftig forvaltning av naturen og landskapet – som tar hensyn til ulike sosiale, kulturelle og økonomiske aspekter av landskapsbruken. Regionalparkbegrepet var ukjent for de fleste, derfor ble også diskusjonene mer generelle omkring muligheter og utfordringer for nye forvaltningsmodeller.

I juni 2016 ble det arrangert en temasamling for Listerrådet i regi av forprosjektet regionalpark Lister i samarbeid med BIOSREG. Med utgangspunkt i utfordringene ble det drøftet hva en eventuell videreføring av Lister regionalpark-prosjektet kunne være og hva som måtte drøftes av kommuner og det

regionale samarbeidet i forlengelsen og videreføringen av prosjektet. I vedtaket bestemte en seg for å arbeide videre med *temaet* regionalpark i Listerrådet. Vedtaket representerte en *vending*; fra å handle om regionalpark som konsept til hvordan det kan skapes en legitim regional arena for å utvikle strategiske perspektiv på bærekraftig samfunnsutvikling og verdiskaping. Prosjektet fokuserte altså ikke lenger på landskapet og natur- og kulturverdiene isolert sett, men om hvordan det kan skapes en regional politikk som legger til rette for bærekraftig utvikling i Listerregionen.

Den andre fasen frigjorde seg fra de konseptuelle rammer av en regionalpark og utvidet konteksten til å handle om hvordan bærekraftig verdiskaping kan adresseres på regionalt nivå. I løpet av høsten 2016 ble det videre prosjektet organisert med en prosjektgruppe bestående av rådmenn og en styringsgruppe bestående av ordførere. I prosessen adresserte og undersøkte forskerne i nær dialog med styrings- og prosjektgruppe de eksisterende utfordringene med legitimitet og deltakelse, og diskuterte hvordan man kunne forstå det regionale samarbeidets ulike typer av roller som ligger implisitt i denne type mellomkommunalt samarbeid.

Denne prosessen ble mellom august 2016 og april 2017 diskutert, formet og forankret gjennom 12 møter, seminarer og verksteder med aktører fra Lister-samarbeidet, Listerrådet, næringsutviklere og regionale parter, og avslutningsvis med Listertinget med deltakelse av alle seks formannskap fra kommunene. Det er en interesse for å adressere temaet om bærekraft på den regionale arenaen. Spesielt ordførere og regionale næringsaktører er bevisste på at diskusjoner om samfunnsutvikling og strategisk næringsplanlegging må adressere begrepet og posisjonere regionen nasjonalt i det fremvoksende paradigmet om «bærekraftige verdiskaping» eller den «grønne omstilling».

Prosesen avdekket noen paradokser. På den ene siden kan det på den regionale arenaen diskuteres koblinger som går på tvers av kommunale ressurser og samarbeid mellom nærings- og forvaltningsaktører i regionen. Samtidig er denne regionale arenaen i en kontinuerlig *legitimerings- og styringskrise*. I løpet av prosessen har styringsroller mellom det kommunale og regionale hvert diskutert og formet inn i ulike typer av organisasjonsmodeller. Argumentasjonen har handlet om at det må etableres bedre styringsstrukturer og rolleavklaringer mellom det kommunale og regionale nivået for å sikre mer effektiv og bedre styring.

Helt siden første møte i arbeidsgruppen i september 2016 og gjennom alle påfølgende møter med styringsgruppen, ble det klart at det regionale samar-

beidets *legitimitet* i kommunene var et stort tema for spesielt ordførerne. Derfor ble de innholdsmessige diskusjonene om hva bærekraft kan være ofte avløst av diskusjoner om organisering, styringsroller og legitimitet på møtene i styrings- og prosjektgruppen.

Det er en åpenhet for å fastholde bærekraft som et strategisk begrep på den regionale arena i Lister; en bevissthet og vilje til å jobbe med begrepet i et næringsutviklingsperspektiv. I prosessen har sentrale aktører blitt mer bevisste på at det er mulig å koble flere ulike satsninger i regionen til bærekraft og den «grønne økonomi». Det er et ønske om å utvikle disse videre.

Rapporten konkluderer med tre punkt som må løses for å skape en effektiv og legitim modell for bærekraftig verdiskaping i Listerregionen.

- 1) *Listersamarbeidet har varierende lokal legitimitet*. Samarbeidets inputlegitimitet; dvs. forankring og bredden i den reelle deltakelsen er ujevn.
- 2) *Listersamarbeidets organisering er preget av en uklar rolleforståelse og styringsstruktur*. Samarbeidet har ingen reell beslutningsmakt og er derfor en relativt svak politisk arena relatert til de enkelte kommunestyrene.
- 3) Som en konsekvens av dette ser vi også at *organiseringen av nærings-samarbeidet er preget av mange aktører og ulike organisasjonsformer både på kommunalt og mellomkommunalt nivå*. Resultatet er at nærings-samarbeidet oppleves som lite effektivt og uoversiktlig.

Rapporten lanserer to alternative modeller som mulige løsninger på dette:

- Alt næringsarbeid ivaretas av en felles mellomkommunal enhet
- Lokale næringsavdelinger/enheter opprettholdes

Uansett mener vi at på den ene siden ser det ut til å være et behov for å tydeliggjøre den politiske dimensjonen i nærings-samarbeidet og skille bedre mellom politisk-strategiske oppgaver og oppgaver som omhandler bedriftsrettet støtte og veiledning. På den andre siden er det nødvendig å skape gode relasjoner mellom de kommunale næringsavdelingene/-selskapene og det regionale nærings-selskapet.

Prosjektet – og de regionale aktørers deltakelse i prosessen - kan sies å ha tilrettelagt en arena for å diskutere forståelser av og ideer om bærekraft i regionen. Prosessen har vist viktigheten av å bringe sammen flere ulike aktører for å diskutere hvordan bærekraft oppfattes og praktiseres i det lokale og regionale arbeidet, samt hvordan man ønsker å jobbe med bærekraft i et langsiktig perspektiv. Denne rapporten er enda et ledd i denne læringsprosessen – med et mål om å bidra til regional politisk refleksivitet om bærekraft og utvikling.

Rapporten avsluttes med å peke på potensialer og behov for det videre strategiske arbeid med bærekraftig regional utvikling. Følgende fem punkter utdypes i kapittel 5:

- I. Behov for vertikal samordning av målsetninger og strategier mellom kommunalt, regionalt og fylkeskommunalt styringsnivå
- II. Behov for å videreutvikle Listersamarbeidet som en aktiv politisk strategisk debattarena med bred deltakelse fra ulike samfunnsaktører
- III. Behov for å implementere prinsipper om bærekraft som del av en innovativ offentlig sektor
- IV. Behov for et næringsperspektiv på bærekraftig verdiskaping og regionalt samarbeid
- V. Behov for å inkludere en bredere offentlighet i utformingen av bærekraftig regional utvikling

1 Innledning

Denne rapporten beskriver utviklingen, praksissamarbeidet og funn fra prosjektet Bærekraftig innovasjon i offentlig sektor – Regionalpark Lister (BIOSREG). BIOSREG ble innvilget midler fra Regionale Forskningsfond Agder i 2014 og avsluttes september 2017. Prosjektet samarbeidet fra 2014-2015 med Regionalpark Lister og fra 2015-2017 direkte med Listerrådet. Denne rapporten beskriver begge prosessene, men har hovedfokus siste del av prosjektet og det direkte samarbeidet med Listerrådet om bærekraftig verdiskaping og revitalisering av Listersamarbeidet fra 2015-2017.

Bakgrunn for prosjektet BIOSREG

Prosjektet BIOSREG-ble initiert i samarbeid med Listerrådet som et interaktivt forskningsprosjekt med forprosjektet Regionalpark Lister. Forprosjektet var initiert av Lister friluftsråd basert på midler innvilget av Kommunal-og moderniseringsdepartementets verdiskapingsprogram for å etablere og utvikle en regionalpark i Listerregionen. Verdiskapingsprogrammet for lokale og regionale parker lyste i 2014 ut midler til etablering av regionalparker og videreutvikling av samarbeidsmodeller for lokal mobilisering og samarbeid mellom regionale myndigheter, næringsliv, interessegrupper og de som bor i landskapsområder som kan defineres som regionale parker.

BIOSREG-prosjektet ble utarbeidet for å utvikle innovative samarbeidsmodeller og arbeidsmåter for planlegging, utvikling og forvaltning av naturområder. Prosjektet satte bærekraftig bruk av natur i sammenheng med bærekraftig samfunnsutvikling og verdiskaping i et steds- og bygdeutviklingsperspektiv.

Regionalparker kan forstås som et (regionalt) organisatorisk grep for å svare på utfordringen om bærekraftig samfunnsutvikling og samtidig forebygge naturforvaltningskonflikter med nasjonal styringsmyndighet. Idéen om regionale parker er et forsøk på å mobilisere og engasjere regionale aktører og innbyggere i nye samarbeidsmodeller for å skape og operasjonalisere langsiktige strategiske planer for: i) bærekraftig stedsutvikling (med vekt på natur- og kulturverdier), ii) økonomisk verdiskaping i kultur- og naturbaserte næringer, iii) lokalt demokratisk engasjement, læring og ansvarsbygging. Regionalparker er dermed en innovasjon i offentlig sektor rettet mot å etablere nye forvaltningsstrukturer, samarbeids-

modeller, og generering av kunnskap om problemer og løsninger i skjæringsfeltet mellom naturforvaltning og samfunnsutvikling. Styrings- og forvaltningsarenaer i mellomrommet mellom etablerte styringsstrukturer, blir i stigende grad ansett for å være nødvendig for å skape bærekraftige løsninger (Moore and Rockloff, 2006, Bäckstrand, 2006a). Spørsmålet er hvordan prosessen tilrettelegges, hvilke konflikter som vil oppstå og hvordan nye organisasjonsstrukturer utformes.

Forskningsprosjektet BIOSREG tok utgangspunkt i denne problemstilling og integrerte utviklingsmål og teoretiske problemstillinger gjennom en deltakelsesorientert forskningsprosess.¹

Problemstillinger i BIOSREG prosjektet

Hovedproblemstilling

Hvordan kan regionale parker bli et virkemiddel for en *bærekraftig forvaltning av natur- og kulturverdier* som et utgangspunkt for steds- og bygdeutvikling, næringsutvikling og verdiskaping?

- Hvordan kan det designes samarbeidsmodeller for planlegging og utvikling av regionale parker

Delproblemstilling

1. Dersom begrepet regionale parker skal representere noe innovativt nytt i norsk forvaltning av natur- og kulturverdier - hva er og kan innholdet i regionale parker være?
 - Hvilke interesse- og verdikonflikter er/bør være en integrert del av prosessen?
 - Hvordan kan vi forstå meningsbrytningene?
 - Hvordan kan vi gjøre kunnskapen anvendelig og produktiv i en plansammenheng?
2. Hvordan kan det organiseres en prosess for utvikling og implementering av regionale parker
 - Som tilrettelegger for deltakelse og involvering horisontalt (innbyggere, næringsliv, og andre lokale interesseaktører) og vertikalt (lokale, regionale og statlige forvaltningsmyndigheter) i planprosessen?
 - Som danner en regional politisk arena for å diskutere/skape bærekraftig utvikling

Det har gjennom prosjektet vært løpende dialog og møter mellom først Lister Friluftsråd og senere Listerrådet. Forskningen har dermed hatt både et teoretisk og praktisk perspektiv og har dermed hatt en refleksiv tilgang til nye problemstillinger og spørsmål som har utviklet seg i løpet av prosessen. På mange måter kan forskningsprosessen i BIOSREG beskrives som todelt. Første fase hadde et konseptuelt og kontekstuet fokus på idéen om en regionalpark og hvordan denne ble forhandlet, forstått og utviklet i Lister. Den andre fasen frigjorde seg fra de konseptuelle rammer av en regionalpark og utvidet konteksten til å handle om hvordan bærekraftig verdiskaping kan adresseres på regionalt nivå.

¹ Bildene som brukes i denne presentasjonen er hentet fra en rekke presentasjoner som er brukt i ulike møter og sammenhenger i løpet av prosjektperioden. Alle er produsert av forskningsteamet.

Regionalpark og regionalt samarbeid i Listerregionen

Regionale samarbeid mellom kommuner (interkommunale eller mellomkommunale samarbeid) har vokst frem i mange deler i Norge. Noen regionale samarbeid har lange historiske tradisjoner, mens andre er vokst frem som et svar på økende kompleksitet både innen tjenestesektoren og det offentlige rolle på utviklingsfeltet. Regionale samarbeid handler dermed om å skape gode kommunale tjenestesamarbeid som lever opp til nasjonale krav og forventninger, men også stigende krav til tjenester og rettigheter blant og innbyggerne. Samtidig er det i stigende grad forventet at kommunen fungerer som en samfunnsutviklingsaktør (Ringholm et al, 2009, Normann og Vasstrøm, 2012). Det regionale politiske feltet, som ivaretas av ulike former for regionale råd, handler dermed om å skape regional politikk for strategisk utvikling i et samarbeid mellom kommuner.

Listerregionen består av de seks kommunene Farsund, Lyngdal, Hægebostad, Kvinesdal, Sirdal og Flekkefjord, og hadde 36 973 innbyggere per 1. januar 2016 (ssb.no). Regionen er lokalisert mellom to nasjonale vekstsentre med Stavanger i vest og Kristiansand i øst. Regionen er kjennetegnet av typiske utkantutfordringer, i den forstand at den opplever netto innenlands utflytting og har, mer enn i agglomerasjonsområdene knyttet til større byer, et kontinuerlig behov for å “skape” næringsvekst. Den lokale økonomien er preget av sterke primærnæringer, særlig landbruk i tilknytningen til det fruktbare Listalandet, samt en sterk industrikultur. Disse sektorene opplever imidlertid nedgang i sysselsetting, mens det nå er andre næringer som turisme og tjenesteyting som vokser.

Listerregionen har i økende grad vokst frem som en bo-og arbeidsmarkedsregion, med økt pendling mellom de fire like store byene og de to mindre tettstedene. Dette, sammen med økte krav til kompetanse i tjenesteytingen, har aktualisert behovet for en rekke samarbeid om ulike tjenester, som byggesak, barnevern, helse, renovasjon og utdanning. Det søkes dessuten kontinuerlig etter effektiviseringspotensialer i koordinering og samtenking av offentlige ressurser (eksempelvis et forsøk i 2012 på å etablere et felles plankontor i regionen). Lister har også felles næringsplan, energi- og klimaplan, og det diskuteres om en skal lage en felles ATP-plan, samt at en samarbeider om veiutbygging (Listerpakken) og har felles institusjoner, som Lister friluftsråd, Lister Nyskaping, Lister kompetanse og Lister opplæringskontor.

Slike initiativer kan sies å vokse frem ut fra en kombinasjon av økt mobilitet innad i regionen, større krav til lovpålagte offentlige tjenester og behov for en mer kostnadseffektiv forvaltning.

Et annet aspekt av regionalt samarbeid handler imidlertid om utviklerrollen, hvor målet ikke bare er å levere tjenester, men å skape vekst og utvikling og styrke identitet og samhørighet i regionen. Når kommuner eller regioner er samfunnsutviklere, spiller de ikke den lovpålagte rollen som ivaretaker av rettigheter eller som leverandør av tjenester, men de inntar en mer frivillig, udefinert rolle som pådriver for næringsvekst og mer attraktive steder. Dette er en mer politisk arena, hvor en skal komme til enighet om hvilke typer næringer en skal satse på, men også hvem sine interesser som skal ivaretas, hvordan en skal profilere regionen utad og også hvordan en skal skape tilhørighet. Dette handler med andre ord om å utvikle en felles identitet for regionen.

Mens utkantene i dette samfunnsutviklingsarbeidet tidligere samlet seg om næringsutvikling og tilflytting som overordnede mål, er det nå en økt forventning om at politikken skal ha bærekraft som overordnet mål: "I løpet av de siste 20 årene har også den statlig initierte miljøvernpolitikken fått en lokal utforming som har gjort dette politikkområdet til et relevant felt for samfunnsutvikling. Fra en forsiktig satsing på "økokommuner" på 1980-tallet har ambisjonene økt, gjennom programmet "Miljøvern i kommunene" til 1990-tallets "Lokal Agenda 21", de nye programmene "Livskraftige kommuner", og "Grønne energikommuner", og dagens krav om klimaplaner i den enkelte kommune» (Ringholm et. al. 2009, s. 12). Det er på bakgrunn av dette, kombinert med et økt fokus på å gjøre forvaltningsstrukturen mer kompatibel med bo- og arbeidsregionene, at vi kan forstå ønsket om å etablere først en regionalpark og så et regionalt fokus på bærekraftig verdiskaping på Lister.

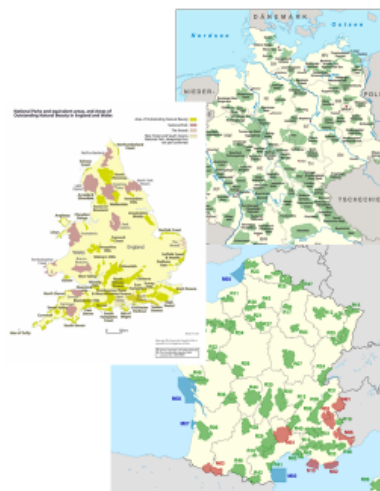
I denne rapporten presenteres først regionalpark som idé, den innledende prosess og arbeidet med Regionalpark Lister. Deretter presenteres prosjektet om bærekraftig verdiskaping i Listerregionen med de styrings- og samarbeidsutfordringene som trådte frem på den regionale arena i løpet av prosessen.

Regionalpark som idé

Regionale parker har i motsetning til nasjonalparker et sterkt fokus på regional og lokal mobilisering og engasjement som grunnlag for å definere og gjennomføre forvaltnings- og utviklingsformålene (Dwyer, 1991). Regionale parker skal også bidra til å fremme bærekraftig turisme gjennom å tilrettelegge for regionale styrings- og forvaltningsarenaer hvor turismens påvirkning av naturen (og samfunnet) kan diskuteres, og nye turismenæringer og initiativer kan genereres (Polese 2009). Regionalparkmodellen kobler dermed utfordringer fra stedsutviklingslitteraturen om lokalt engasjement og deltakelse, sosial læring og lokal utviklingsdynamikk, med naturforvaltningslitteraturens utfordringer om forvaltningsstrukturer og planprosesser.

Regionalpark i Europa

- **Opprinnelse**
 - 1950-70 tallet i flere Europeiske regioner
 - Ulike typer styrings- og finansieringsmodeller
- **Formål**
 - Integrrert og bærekraftig natur- og kulturutvikling og forvaltning
 - Kunnskapsutvikling og formidling
 - Mobilisering og involvering
- **Rolle og organisering**
 - Kommunisere
 - Fasilitere
 - Forvalte

Idéen om regionalparker vokste frem i Europa i løpet av 1960- og 70-tallet med nye perspektiver på landskaps- og arealforvaltning som del av en integrert regional utvikling (Mose 2010). Det er særlig to hoveddimensjoner som preger fremveksten av regionalparkkonseptet. Den første handler om en det klassiske naturvernsparadigmet og idéen om å isolere naturen fra samfunns-påvirkninger, som skulle erstattes med en forståelse om naturbeskyttelse som en dynamisk forvaltning av naturverdier i en bærekraftig regional samfunns-utvikling. Den andre hoveddimensjon henger sammen med en mer generell regionalisering av distrikts- og bygdeutviklingspolitikken med økt fokus på sektorovergripende (eller integrerte) virkemidler og endogen eller «nedenfra og opp» utvikling. Det er med andre ord et paradigmatisk skifte i forståelsen av områdevern; fra et segregasjonsperspektiv (hvor natur og samfunn anses som to separate sfærer), med vern av statlige myndigheter til et integrasjons-perspektiv hvor natur og samfunn ses som en helhet og hvor vern og bruk som del av dynamisk regional utvikling (Mose & Weixlbaumer 2007).

Mose (2010) peker på at integrert utvikling mye har handlet om konseptuelle perspektiver og nasjonal «papierpolitikk», men at den har hatt vanskelig for å slå igjennom i praktisk utviklingspolitikk og gjennomføringsevne. Regional-parkene kan, om enn i ulik grad, ses som eksempler på eksperimentelle tiltak som gjennom mobilisering og involvering av lokale aktører forsøker å skape en sektorovergripende integrert bygdeutviklingspraksis. Et annet perspektiv på regionalparkenes bidrag til integrert bygdeutvikling er det «brede» verdi-

skapingskonseptet til Haukeland og Brandtzæg (2009), hvor regionalparkmodellen kan forstås som grunnlag for bred verdiskaping som supplement til en mer snever økonomisk verdiforståelse. Verdiskaping i regionalparker handler om ulike aspekter:

- Miljømessig verdiskaping: Skjøtsel og bevaring av naturverdier
- Kulturell verdiskaping: Historisk forståelse, identitet og tilhørighet
- Sosial verdiskaping: Bevissthet, engasjement, forankring og mobilisering
- Økonomisk verdiskaping: Forretningsplaner og nyetableringer

De ulike aspekter av verdiskaping kan være mer eller mindre uttalt, avhengig av områdets rådende styrings- og forvaltningsperspektiv. Dette gir seg utslag i at det er ulike fokusområder i de ulike parker, hvor noen vektlegger de miljømessige aspekter mer enn de sosioøkonomiske. Likevel er områdets, territoriets eller landskapets *multifunksjonalitet* et kjernebegrep i regionalparkmodellene i Europa. Dermed integreres både økonomiske og miljømessige verdier og stedet som sosiokulturell arena for hverdagsliv og fellesskap.

Regionalparkmodellen er også preget av en generell endring i forståelsen av hva «god» samfunnsstyring bør være. Den regionale styringsmodellen representerer et skift fra hierarkisk «government» styring til et deltakende «governance» perspektiv. Dette skiftet i styringsparadigmer i områdeforvaltningen handler både om at regional og lokal deltakelse kan skape større aksept for å verne og ivareta naturverdier og om at det er en demokratisk rettighet for den berørte befolkning og interessehavere å delta på en slik styringsarena. Det er viktig å påpeke at deltakelsen ikke bare handler om å unngå konflikt, men heller om å skape nye felles forståelser og læring om forvaltning og utvikling av området. I tillegg, og kanskje mer viktig i et regionalparkperspektiv, handler den regionale styringsarena om at lokalbefolkningen og regionale interessehavere har en kvalitativt annen forståelse av det aktuelle området og dermed kan bidra til en bedre forvaltning og en mer integrert utvikling av området (Vasstrøm, 2016).

Europeiske røtter og norske oversettelser

Regionalparkkonseptet er gjennom de siste 10 år introdusert og etablert i Norge.

Regionalpark i Norge

- De tre første etablerte regionalparker:
 - Valdres 2007
 - **Regionråd** med 6 kommuner inngår 10-årig samarbeidscharter
 - Tett samarbeid med fylkeskommune og næringsliv
 - Nærøyfjorden Verdensarvspark 2008
 - **Stiftelse** mellom kommuner og fylkeskommune
 - 55 partnere i landskapsvernområder
 - Telemarkskanalen 2012
 - Fylkeskommunen stifter **IKS** med 6 kommuner og det fylkeskommunale selskap Telemarkkanalens FKF
- Statlig verdiskapingsprogram 2012-2015
 - Hovedformål: «øke verdiskaping og næringsutvikling i avgrensede landskapsområder»
 - Det har resultert i 22 regional parkprosjekter i hele landet
 - Lister Regionalpark er en av disse

Valdres natur- og kulturpark og Nærøyfjordens verdensarvspark i Aurland var de første etableringer i Norge. Kort etter ble Telemarkskanalen Regionalpark etablert, og flere andre har fulgt etter (Finnskogen natur- og kulturpark, Haldenkanalen regionalpark) og flere regioner har «parkkandidater» (Sognefjorden Kystpark, Vefsna Regionalpark, Okstindan natur og kulturpark, Varanger Regionalpark). Dette til tross for at KMD sitt verdiskapingsprogram nå er avsluttet.

Parkene har sine røtter i de europeiske regionalparkforståelser om bred verdiskaping kombinert med lokalinitierte formål, styringsprosesser og strukturer. Samtidig viser en oversikt over regionalparker i Norge at hver enkelt park har oversatt konseptet til å ivareta de unike utfordringene som regionen har (Se også Distriktssenterets rapport om regionalparker i Norge: <https://distriktssenteret.no/2014/05/30/regionalparker-norge-hva-er-oppnadd-og-hva-er-mer-verdien/>).

Regionale tilpasninger av regionalpark

Et svar på bygdeutvikling	Valdres natur- og kulturpark <ul style="list-style-type: none">• Et politisk styrt regionalt forum med involvering av næringsliv• Fasilitere og utvikle natur og kulturbasert verdiskaping og merkevarebygging
Et svar på naturvernskonflikter	Nærøyfjorden verdensarvspark <ul style="list-style-type: none">• Regionalt forum for at kommunikasjon og formidling• Etablering av lokale partnerskapsavtaler for utviklingsarbeid
Et svar på reiselivsutfordringer	Telemarkskanalen regionalpark <ul style="list-style-type: none">• Fylkeskommunalt initiativ til å bygge opplevelses- og reiselivsnæring• Kommunikasjon og utvikling av samarbeid mellom aktører

Utgangspunktet for regionalparkprosessen var derfor å diskutere hvilke *utfordringer* en eventuell regionalpark på Lister skulle «svare på» og hvilke *muligheter* for verdiskaping den kunne åpne for.

Regionalparkprosessen på Lister 2014-2016

Lister Friluftsråd initierte arbeidet med forprosjektet «Lister Regionalpark: Fra hav til hei» i januar 2014. Høsten 2015 ble det gjennomført en studietur

til Sveits og Frankrike sammen med BIOSREG og Norske parker². Prosjektet ble avsluttet og leverte sluttrapport i desember 2015.

I løpet av prosjektet var det jevnlig møter mellom forskerne i BIOSREG og den regionale prosjektleder og -eier. Disse møtearenaer skapte rom for å diskutere ulike strategier, utfordringer og muligheter for en regionalpark. På møtene ble ulike forståelser av det potensielle innholdet i en evt. regionalpark diskutert og også hvordan nye regionale styrings- og samarbeidsstrukturer kunne designes og etableres. Samtidig ble det diskutert hvordan BIOSREG kunne bringe frem ulike forståelser av natur- og samfunnsrelasjoner og samarbeidsperspektiver mellom lokale, kommunale og regionale aktører og institusjoner. Det ble gjennomført intervju med 18 aktører på ulike nivåer i forvaltningen og blant naturbrukere på Lista for å kartlegge naturverdier og interesser, konflikter, og samarbeidsmuligheter

Bakgrunnen for å gjennomføre en casestudie av Lista-halvøya fantes i den lange og konfliktfylte vernehistorien dette området har, blant annet gjennom vern av deler av Lista-strendene i 1987. Dette var resultat av en lengre verneprosess som møtte mye motstand lokalt. Å få en bredere forståelse av tidligere og pågående konfliktlinjer i et slikt område var tenkt å skulle gi viktig erfaring for hvordan samhandling ville kunne finne sted innen rammene av nye mulige forvaltningsmodeller, slik som regionalparkmodellen.

Intervjuene med de ulike aktørene viste mange ulike bruks- og verneinteresser i Lista-landskapet. Både lokale grunneiere og representanter for lokalforvaltningen var enige i at konfliktnivået hadde gått fra å være relativt høyt til å reduseres i løpet av de siste ti årene. Årsakene til dette er blant annet å finne i en mer deltakende forvaltningsmodell, bedre dialog mellom de ulike aktørene og til dels også en opplevelse av et litt større handlingsrom i møtet med forvaltningsmyndighetene blant enkelte grunneiere. Forvaltningsaktørene selv er refleksive omkring egen rolle og mener at man har lært mye om hvordan en god dialog kan tilrettelegges for og ivaretas i vanskelige verneprosesser. Det er likevel fortsatt flere grupper av brukere som føler seg ekskludert i forvaltningsprosessene og som gjerne ønsker seg større inngrep med forvaltningsmyndighetene. Disse mener de i liten grad blir anerkjent som legitime brukere av landskapet. Det kan synes som om det oppstår en form for konkurranse om «landskapsgodene» mellom jordbruksnæring, turisme og øvrig næringsvirksomhet, og ulike friluftsutøvere (brettseilere og

² Norske parker er en nettverksorganisasjon som er etablert som et bindeledd mellom Norske regionalparker som bidrar med informasjon og kompetanseutvikling omkring regionalparkkonseptet (<http://www.norskeparker.no/om/>)

fugletittere). Brettseilerne har en pågående diskusjon med vernemyndighetene om egen bruk av Lista-strendene og hva som anses som sårbare områder hvor ferdsel og bruk i dag forbys. Det er et ønske om å bygge opp et brettseilermiljø i området som også kan gi økonomiske inntekter til kommunen og brettseilerne mener forbud ikke alltid er legitimt og i samsvar med de konsekvenser deres aktiviteter faktisk har i landskapet. Fugletitterne på sin side opplever både brettseilere og andre brukere av landskapsvernområdene som utfordrende med tanke på et sårbart fugleliv og mener forvaltningen tilrettelegger for mye for bruk. I 2017, altså året etter våre intervjuer ble gjennomført, har brettseilere oppnådd mye i sin dialog med forvaltningen med tanke på oppmyking av regelverket. Vårt intervjumateriale viste for øvrig at det var en bred interesse blant alle brukere og i den regionale og kommunale forvaltningen til å skape gode regionale arenaer for å kunne diskutere og fremme bærekraftig forvaltning av naturen og landskapet – som tar hensyn til ulike sosiale, kulturelle og økonomiske aspekter av landskapsbruken. Regionalparkbegrepet var ukjent for de fleste, derfor ble også diskusjonene mer generelle omkring muligheter og utfordringer for nye forvaltningsmodeller.

Legitimitet og deltakelse ble også et sentralt tema i FoU-diskusjonene som fant sted mellom Lister Regionalpark-forprosjekt og BIOSREG-prosjektet. Det ble spesielt diskutert hvordan det kunne skapes legitimitet for – allmenn aksept av – en regional strategisk arena for bærekraftig natur og kulturbasert verdiskaping. En slik arena ville i seg selv også kunne bidra til å skape et større regionalt politisk og strategisk fokus på bærekraftig verdiskaping. Det ville kunne komme lokale aktører til gode dersom utgangspunkt ble tatt i økonomiske verdiskapingsprosjekter eller sosiokulturelle prosjekter hvor det ble vektlagt å ta vare på det rekreative landskapet og legge til rette for friluftsliv.

I juni 2016 ble det arrangert en temasamling for Listerrådet i regi av forprosjektet Lister Regionalpark i samarbeid med BIOSREG. Her deltok ordførere og andre kommunale politikere, rådmenn, fylkeskommune, og andre regionale aktører. Forprosjektet Lister Regionalpark ble presentert og Norske parker presenterte hvordan regionalparker er organisert og har bidratt til utvikling i andre norske regioner. Forskerne fra BIOSREG presenterte utfordringer i regionalparken som prosjektet hadde avdekket, blant annet gjennom casestudiet fra Lista.

Hva er utfordringen i Lister «regionalpark»?

- **Dominerende kunnskapsregimer**
 - Formalkunnskap vs. erfaringsbasert (lokal) kunnskap
 - Kunnskapsstyrt arroganse i forvaltningen
 - Liten forståelse mellom interessegrupper – «hvem har rett til»?
 - Av hvem og hvordan blir de dominerende forståelsene produsert?
- **Beslutningsstruktur – ansvar og ansvarsutkreving**
 - Nasjonalt/regionalt vs. lokalt forvaltningsansvar
 - Hvem har ansvar for å ta beslutning? Hvem bør ha ansvar?
 - Hvem har legitimitet til å ta beslutning?
 - «the tragedy of the commons»
- **Samordning**
 - Mangel på reelt samarbeid og samhandling mellom nivåer
 - Mangel på samarbeid mellom kommuner (i Lister)
 - Mangel på samarbeid og involvering av lokale aktører
 - Kommunen som blindledd
 - Endring over tid - «ting har blitt mye bedre»
- **Kommunikasjon og deltakelse**
 - Reell involvering i prosesser som handler om landskapets bruk, forvaltning og verdiskaping
 - Mangler en reell arena for samhandling – oppfattes delvis som selektive og symbolske
 - Men; «det har blitt bedre»

Med utgangspunkt i utfordringene ble det drøftet hva en eventuell videreføring av Lister Regionalpark-prosjektet kunne være og hva som måtte drøftes av kommuner og det regionale samarbeidet i forlengelsen og videreføringen av prosjektet.

Hva må drøftes videre?

- **Kunnskapens makt og legitimitet**
 - Hvordan forholde seg til ulike forståelsesrammer og kunnskapsregimer?
 - Hvordan integrere ulike typer kunnskap i den politiske debatten?
- **Relasjonen mellom lokalt, regionalt og nasjonalt beslutningsansvar**
 - Hva slags ansvar skal ligge på hva slags nivå?
 - Hvem *kan* ta ansvar og hvem *bør* ta ansvar?
- **Hvordan kan forholdet mellom de ulike aktørene reguleres og utvikles**
 - Hvordan skal forvaltningsansvaret fordeles og utøves i relasjon mellom aktørene?
 - Hvordan utvikle en felles forståelse og regulering av ansvaret?
- **Hvordan skal planleggingsarenaer fungere som reelle samhandlingsarenaer**
 - Hvordan organisere arenaer for samhandling?
- **Drøfting av potensialet i regionalparkkonseptet for å løse disse utfordringene**
 - På hvilken måte er regionalparkkonseptet egnet til å ta hånd om disse utfordringene?

Diskusjonen på temasamlingen handlet i stor grad om hvorvidt konseptet «regionalpark» skulle være en underliggende organiseringsform i regionale arbeid – som det ses i Valdres natur- og kulturpark (som også ble presentert på samlingen), eller om det skulle innlemmes å være en del av det generelle regionale strategiske samarbeidet. Det ble diskutert hvilken type innhold man ønsket å jobbe med i en regionalpark og hvordan natur- og kulturbasert bærekraftig verdiskaping skulle oversettes til Listerregionen. Forskerne i BIOSREG anbefalte at hvis prosjektet skulle videreføres var det viktig å forankre beslutningen på en regional arena – så prosjektet ikke fortsatte som et eksternt parallelt prosjekt til det eksisterende regionale samarbeidet.

Den videre prosessen, slik vi ser det

- Må starte med...
 - beslutning og forankring av et regionalt samarbeidsprosjekt med bærekraftig verdiskaping som visjon
- Deretter....
 - hvordan organisere en prosess for utvikling og implementering av «Lister landskapsregion»
 - Som tilrettelegger for deltakelse og involvering horisontalt (innbyggere, næringsliv, og andre lokale interesseaktører) og vertikalt (lokale, regionale og statlige forvaltningsmyndigheter) i planprosessen?
 - Som danner **en regional politisk arena for å diskutere/skape bærekraftig utvikling**

I temasamlingen ble en eventuell videreføring av regionalpark diskutert i grupper og i plenum. Basert på disse diskusjonene vedtok Listerrådet følgende:

«Enstemmig vedtatt

Sak 18/16

- 1. Listerrådet arbeider videre med temaet Regional Park**
- 2. Sak fremmes for Listerrådet i løpet av høsten.»**

Vedtaket i Listerrådet representerer en *vending* i prosjektet i den forstand at det gikk fra å handle om regionalpark som konsept til hvordan det kan skapes en legitim regional arena for å utvikle strategiske perspektiv på bærekraftig samfunnsutvikling og verdiskaping. Prosjektet fokuserte altså ikke lenger på landskapet og natur- og kulturverdiene isolert sett, men om hvordan det kan skapes en regional politikk som legger til rette for bærekraftig utvikling i Listerregionen.

Forskningsprosjektets innretning kunne fortsette med samme (konseptuelle) fokus:

1. hvordan kan det legges til rette for deltakelse i regionale samarbeidsprosesser og hvordan skape legitimitet for regionale samarbeidsarenaer

2. hvordan slike arenaer kan utvikle politikk og strategiske handlingsplaner for bærekraftig bruk av natur og kulturverdier.

Denne problematikken svarer på mange måter til det opprinnelige utgangspunktet for BIOSREG-prosjektet. Likevel var det noen viktige endringer – prosjektet gikk fra å diskutere regionalparken som en samarbeidsmodell til å ta utgangspunkt i det eksisterende regional samarbeidsfora og styringsnivå: Listerrådet. Her bør det nevnes at i en kontekst der ulike kommunesammenstillinger ble diskutert og vurdert som del av kommunalreformen følte Listerrådets leder og flere av medlemmene at samarbeidet var i ferd med å tape terreng og legitimitet. BIOSREG-prosjektet ble på denne måten et viktig redskap for å videreutvikle diskusjonene om innholdet i Listersamarbeidet.

I det følgende vil vi kort presentere utgangspunkt for det videre FoU-arbeid, og en oversikt over samarbeidet mellom forskere og regionale aktører 2016-2017.

Utgangspunktet for prosessen videre

I løpet av høsten 2016 ble det videre prosjektet organisert med en prosjektgruppe bestående av rådmenn og en styringsgruppe bestående av ordførere. Prosjektgruppa skulle sørge for fremdriften i prosessen og ha ansvar for kontakten med forskerne og fremme forslag for styringsgruppen, mens styringsgruppa hadde ansvar for å ta beslutninger basert på prosjektgruppens forslag. Det ble i tillegg laget en arbeidsgruppe med prosjektleder, styreleder for Listerrådet, leder for det regionale samarbeid, prosjektleder for By og Regionprogrammet i Lister og forskere fra BIOSREG. På de innledende møter med arbeidsgruppen ble det klart at Listersamarbeidet både hadde et sterkt samarbeidsfundament, men også kontinuerlige utfordringer.

Listersamarbeidets sterke sider

- Regionen har over tid utviklet mange administrative og politiske samhandlingsarenaer og formaliserte samarbeid (AS, IKS, §27, §28)
- Lister er definert som egen region ved at lag, foreninger, næringslivet og media har tatt navnet i bruk.
- Lister er en integrert arbeids, bo- og serviceregion.
- Interessepolitisk arbeid rettet mot sentrale myndigheter har fått et større fokus

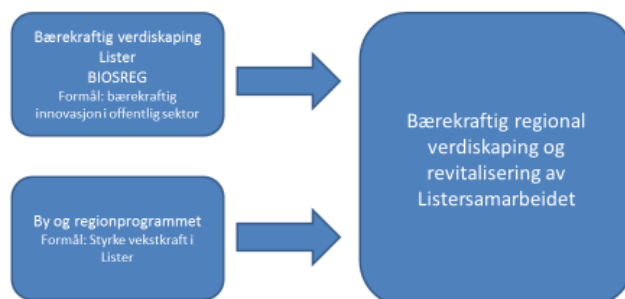
Listersamarbeidets utfordringer

- Varierende lokal legitimitet
 - Input: Forankring, reell deltakelse
 - Output: Opplevelse av generell nytte
- Uklar rolleforståelse og styringsstruktur
 - Uavklart forhold mellom politikkkutforming og drift/administrasjon
- Fragmentert organisering av det regionale nærings samarbeidet – lite effektivt
 - mange aktører
 - uklar arbeidsfordeling

For den administrative lederen av det regionale samarbeidet handlet prosessen videre om: «*Det sentrale spørsmålet handler derfor om hvilke grep man må ta dersom Lister skal nå målet om å bli en konkurransedyktig og bærekraftig region på Sør-Vestlandet. Hva skal vi håndtere på kommunalt nivå og hva skal vi håndtere på interkommunalt nivå?*» (Innkalling til Styringsgruppemøte, september 2016)

Slike utfordringer er ikke unike for Listersamarbeidet, tvert imot opplever mange regionale samarbeid de samme typer utfordringer over tid (Kyllingstad et al. 2017, Jacobsen 2014). Termeer et al. (2015), peker på at slike styringsnettverk krever evne til å revitalisere selve styringsinstitusjonen for å kunne eksistere og opprettholde sin legitimitet over tid.

På Lister valgte Listerrådet å koble sammen to eksisterende prosjekter til å kunne favne både politikkdimensjonen om bærekraftig verdiskaping og styringsutfordringene. Et bærende perspektiv for arbeidet med disse to prosjektene ble «revitalisering av Listersamarbeidet».

Struktur for prosessen?

1. Hva er rammebetingelsene for Listersamarbeidet?
2. Hvilke **utfordringer har Listersamarbeidet** og hva er det som begrunner behovet for en revitalisering?
3. Hvilke politikkområder og strategier skal samarbeidet fokusere på innenfor temaet **regional bærekraftig verdiskaping**?
4. Hvilke roller skal samarbeidet fylle?
5. Hvordan skal det styres og organiseres?

Prosjektet jobbet videre med en sammenhengende FoU-problematikk: regionalt samarbeid og bærekraftig verdiskaping. I prosessen adresserte og undersøkte forskerne i nær dialog med styrings- og prosjektgruppe de eksisterende utfordringene i forhold til legitimitet, deltakelse og diskuterte hvordan man kunne forstå det regionale samarbeids ulike typer av roller som ligger implisitt i denne type mellomkommunale samarbeid.

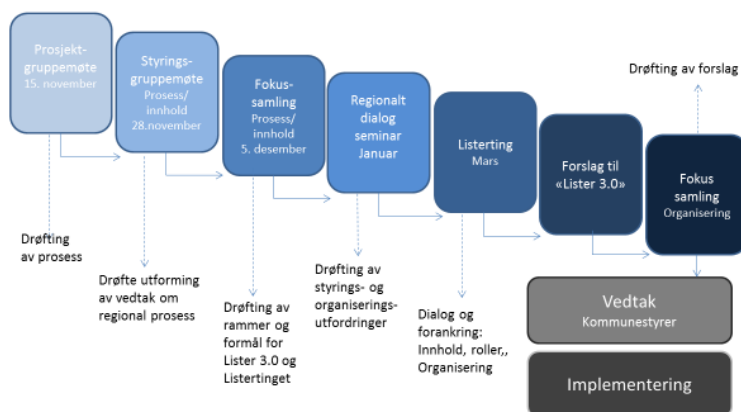
Utfordringer

- Hva er det som ikke dekkes på en god nok måte av de institusjoner og planverk vi har i dag?
- Hva er det reelle behov for å rettferdiggjøre deltakelse på en regional (mellommkommunal) arena?
- Hvordan skal vi definere og avgrense mulighetsrommet for det regionale samarbeidet?
- Hvilke roller bør Listersamarbeidet ha i den lokale og regionale styringsstrukturen?

Den andre delen problematiserte det innholdsmessige – eller det substansielle – aspektet av det regionale samarbeidet; hvordan kan det skapes en regional politikk om bærekraft? Kan det utformes noen politiske perspektiver og strategiske føringer for en bærekraftig regional verdiskaping? Kan det tilrettelegges for «det grønne skiftet» gjennom å utforme et mer overordnet og politisk forankret dokument som viser en politisk vilje til å ville trekke både kommuner, næringsliv og frivillige mot en bærekraftig vurdering av utvikling og handling? Hvordan oversetter vi bærekraft til en regional praksis og den regionale materialitet?

I løpet av høsten 2016 og våren 2017 ble det etablert en prosjekt- og styringsgruppe bestående av henholdsvis rådmenn og ordførere. Rådmann i Farsund kommune ble oppnevnt som prosjektleder. Følgende prosess- og fremdriftsplan ble bestemt på gruppemøte i prosjektet den 15. november 2016.

Prosess og fremdriftsplan

Før vi presenterer prosessen og resultatene av denne, vil vi i følgende kapittel kort adressere begrepet bærekraft og koblingene mellom bærekraftbegrepet og demokrati – og den kontekstuelle oversettelsen til regional politikkutforming. Deretter belyser vi kort utfordringene som nettopp ligger i det regionale samarbeidets rammevilkår i Norge i dag – mellom den kommunale og fylkeskommunale myndighet og det representative demokrati.

2 Bærekraft – regionalt politisk perspektiv?

Idéen om bærekraftig utvikling vokste frem på 1960-tallet som et svar på verdens stadig større miljøutfordringer. Perspektivet om bærekraft påpekte nødvendigheten av å avveie forholdet mellom økonomisk vekst, sosial rettferdighet og fordeling og økologisk bæreevne, ikke bare i dagens samfunn men også for fremtidige generasjoner (Brundtland, 1987, Du Pisani, 2006).

Bærekraft er med andre ord ikke et objektivt begrep som kan operasjonaliseres eller «implementeres» gjennom gitte fysiske lover eller enkle tekniske løsninger. Bærekraft har ikke noen universelle «blue-print»-modeller som «virker» og som kan «innsettes» på alle steder (Meadowcraft et al., 2012). Det gjør også at bærekraftbegrepet er omdiskutert og kritisert for å ikke ha et tydelig innhold, noe som ikke gjør det lett omsettbart til praktisk politikkutforming (Nielsen et al., 2010). Utviklingen av en lokal, mer bærekraftig verdiskaping krever at det tas utgangspunkt i et gitt steds egenart, det vil si dets strukturer, naturlige ressurser og sosiokulturelle forhold. Man kan si at idéen om bærekraft på den ene må «situeres» - eller oversettes til stedets unike forhold og kvaliteter, og på den andre siden «skapes» gjennom å vurdere og diskutere hvordan lokal bruk og forvaltning av ressurser og verdier skal understøtte en økonomisk, økologisk og sosial bærekraftig samfunnsutvikling.

Spørsmålet om bærekraftig verdiskaping på et lokalt eller regionalt nivå handler derfor om å avveie ulike interesser og verdier i forhold til hverandre. Det krever en aksept av at det eksisterer ulike forståelser av hva som er viktige interesser og argumenter – og at dette dels kan generere konflikter, men også potensielt bidra til en mer helhetlig tilnærming. Bærekraftsutfordringene blir derfor også ofte beskrevet som et «wicked problem» eller en vrien utfordring (Termeer et al., 2015). Når ideen om bærekraft drøftes på en strategisk plan-

leggings- og utviklingsarena ligger det implisitt forhandling mellom ulike interesser og samtidig en utvikling av forståelser og kunnskap mellom ulike perspektiv og rasjonaliteter (Bäckstrand, 2006a).

Slike deltakende kommunikasjons- og forhandlingsprosesser er avgjørende for å legge til rette for nytenkning (Meadowcraft, 2009). Bærekraftbegrepet slik vi forstår det handler i bunn og grunn om å endre på de eksisterende utviklingstendenser i samfunnet i dag. Det handler altså om å adressere eksisterende utviklingstendenser – og diskutere mulige endringer av ressursforvaltning og bruk, økonomisk verdiskaping, og samtidig se dette i sammenheng med regionale sosiale og kulturelle verdier og interesser. Kunnskapsutvikling, gjensidig læring og innovasjon er dermed helt sentrale begreper og prosesser for å adressere bærekraft i samfunnsplanleggingen og politikktutforming (Meadowcraft et al. 2012).

Hvordan adressere bærekraftig verdiskaping?

- Bærekraft handler om å balansere og avveie ulike økonomiske, økologiske og sosiale interesser og verdier
- Bærekraft krever nytenkning, innovasjon, tenke utenfor eksisterende (økonomiske og politiske) rammer
- Bærekraft er ikke et objektive begrep som kan implementeres
- Bærekraft krever utvikling av kollektiv og situert/stedlig kunnskap

Spørsmålet er hvordan slike strategiske kommunikasjonsprosesser kan legges til rette for, på hvilke arenaer det kan skje og hvem som bør involveres?

Bærekraftighetsbegrepets demokratiske dimensjon

- Bærekraft er ikke et teknisk, men et politisk og demokratisk prosjekt
 - Krever politiske valg og styring (ikke ekspertstyring) og målene må settes kollektivt
 - Formelle styringsarenaer og uformelle arenaer (den lille offentlighet)
 - Effektiv styring må søke legitimitet og ansvarliggjøring i en bred samfunnskontekst
- Bred deltakelse, mobilisering, forankring og involvering
 - Sikre legitimitet og effektivitet i offentligheten, politisk og administrativt.
 - Skape kunnskapsutveksling og læring mellom aktører

Bærekraft har dermed både en politisk og materiell (fysisk) dimensjon. På den ene siden krever det kunnskap og vurdering av verdier og interesser opp mot konsekvenser for både miljø og samfunn – det politiske felt. Samtidig ligger det implisitt i disse vurderingene og avveielsene av det må skje i forhold til en gitt materialitet; altså de lokale ressurser og den konteksten disse eksisterer i. Kunnskap, verdier og interesser må med andre ord forstås og avveies mot et gitt steds unike miljø- og samfunnsmessige utforming.

Bærekraft – behovet for oversettelse og kontekstualisering

Bærekraft og bærekraftig verdiskaping diskuteres på mange ulike geografiske nivåer. Internasjonalt har klima- og bærekraftproblematikken etablert seg som en overgripende politisk tematikk. Bærekraftkonferansen i Rio 1992 og Rio 20+ i 2012 har vært noen av de største internasjonale arenaene hvor ulike perspektiver, strategier og utfordringer for bærekraftig utvikling har blitt diskutert.

På nasjonalt nivå er bærekraft og klimapolitikk forholdsvis høyt på den politiske agendaen, noe som reflekteres i stortingsmeldinger, nasjonale strategier fra ulike direktorater og fokus i de ulike forskningsprogrammene. Senest kom Melding til Stortinget nr.18 (2016-2017) fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet med tittelen «Bærekraftige byer og sterke distrikt» som setter fokus på å utvikle strategiske perspektiver for bærekraftig utvikling og verdiskaping. Til tross for det sterke fokuset og engasjementet på nasjonalt og internasjonalt nivå, er det fortsatt en stor utfordring å oversette det relativt abstrakte begrepet bærekraft til konkret politikk og handling på et spesifikt sted (Echebarria, Barrutia et al. 2017). Hvordan kan ideen om et bærekraftig samfunn utfolde seg i praksis og innen politikfeltet?

På den ene siden kan vi ta utgangspunkt i bærekraft som et «lokalisert» eller stedlig forankret begrep. Dermed handler bærekraftig verdiskaping om utvikling som baserer seg på bruk og utvikling av lokale naturressurser eller sosiale og kulturelle ressurser. Ulike aktører (både lokale og andre aktører som kobles til det lokale) kan utvikle idéer og handlinger som på ulike måter balanserer bruk (forvaltning og økologisk kretsløp) av en gitt resurs, generer økonomiske inntekter og tar hensyn til sosiale og kulturelle forhold. På den andre siden er det klart at utvikling av lokal bærekraftig verdiskaping også relaterer seg til en større strukturell ramme – dels den materielle fysiske ramme og dels den sosiale, legale og politiske nasjonale rammen for utvikling. Det er visse lover og rammeverk, det er eksisterende institusjoner og handlingsplaner som på ulik måte støtter opp eller i visse tilfeller hindrer utviklingen og som må tas

hensyn til. Det kan være strategiske økonomiske satsninger, det kan være nettverk som bidrar med kompetanse og kontakter, eller det kan være programmer som bidrar til anerkjennelse og markedsføring blant regionale/nasjonale aktører. Samtidig kan det også være manglende ordninger, strategiske perspektiver eller direkte hindringer som vanskeliggjør arbeidet med bærekraftig verdiskaping sett fra utviklingsaktørens side (Bosworth et al., 2015).

Dette er ikke overraskende, nytt eller spesielt for «bærekraft»-perspektivet. Det er nettopp koblingen – eller mangel på koblinger – mellom de strukturelle og prosessuelle forhold på den ene siden og aktørers initiativ, engasjement og ressurser på den andre siden som også diskuteres i nærings- og samfunnsutvikling på et mer generelt nivå. Det er denne koblingen vi videre i rapporten velger å kalle for «mellomromsfunksjonen» i det politiske felt.

Vårt prosjekt, dvs. BIOSREG-prosjektet, adresserte dette «mellomrommet» som et mulighetsrom for å utvikle regional politikk om bærekraftig verdiskaping. Prosjektet tok dermed utgangspunkt i en forståelse av at bærekraft i tillegg til sin nødvendige kobling til det «lokale» også trenger koblinger mellom ulike lokaliteter innen et større område enn kommunenivået – og derfor kan defineres som en regional utfordring. Det regionale nivået er dermed en arena som kan utvikles og bygge oppunder koblinger mellom det «lokale» og det «ekstra-lokale» (relasjoner som strekker seg ut over en kommunes egen grenser og jurisdiksjoner som f.eks. private og offentlige aktører på fylkeskommunale/nasjonale/internasjonale nivåer). Slik vi så det ville det å utforme en regional politisk horisont og vilje til strategisk planlegging innen den «grønne agenda» kunne skape legitimitet for og støtte satsninger og initiativer relatert til bærekraftig verdiskaping, f.eks. i form av nettverksbygging, kompetanseheving, og økonomisk støtte. Prosjektet handlet dermed om å undersøke hvordan det kan etableres en politisk vilje og legitimitet for å jobbe med bærekraft på en regional arena.

Med et slikt utgangspunkt berøres også spørsmål om styringsroller og legitimitet. Den regionale arena (her altså Listerrådet) har ingen formell beslutningsmyndighet og er dermed helt avhengig av legitimitet på den kommunale politiske arena. I denne prosessen måtte vi dermed også adressere de styringsutfordringer som oppstår mellom ulike beslutningsrom og hvordan en regional styringsrolle kan utformes i dette «mellomrommet».

Hvordan adressere bærekraftig utvikling?

- Hvordan kan bærekraftutfordringen adresseres på **regionalt** nivå
 - Hvor det ikke er myndighet og formelle styringsstrukturer?
- Hvordan kan internasjonale og nasjonale trender, politikk, planer, avtaler og konvensjoner **oversettes** og **refortolkes** til regionalt (og lokalt) nivå?
 - Kontekstualisering av globale politiske konsepter
- Hvilke **åpninger** og **lukninger** oppstår når bærekraftig verdiskaping utfoldes som et regionalt politikkfelt?

Prosjektet forsøkte dermed å adressere to sammenhengende utfordringer (og undersøke mulighetene):

- a) **Kan det utformes nye politisk forankrede perspektiver på hva bærekraft kan være i Lister regionen og**
- b) **hvordan kan det skapes legitimitet for og forankring av regionale bærekraftstrategier i kommunene.**

Regionale styringsutfordringer mellom offentlighet og myndighet

Bærekraftig utvikling som politikktema har utgangspunkt i utfordringer som ikke er verken ensidig lokale eller globale. Bærekraftighet blir ofte definert som en global utfordring som har sin forklaring i forhold som ikke er mulig å håndtere innenfor rammene til en liten kommune eller andre former for territorielle avgrensninger. Utfordringene og konsekvensene av disse prosessene strekker seg både ut over definerte politisk-administrative grenser, det har konsekvenser i et langt tidsperspektiv overfor fremtidige generasjoner, og er overgripende i den forstand at det gir implikasjoner for mange ulike politikkfelter samtidig. Flere har derfor pekt på behov for alternative styringsmodeller for å forholde seg til utfordringer med å forme og iverksette bærekraftig politikk (Hajer, 2003; Bäckstrand 2006b; Meadowcroft et al. 2012). Dette utfordrer både den institusjonelle rammen vi skaper politikk innenfor, men også den demokratiske dimensjonen med hvordan vi skaper politikk som er gyldig og legitim i ulike former (Meadowcroft, 2009). For å oppnå dette pekes det på behovet for å skape prosesser som forankrer og legitimerer politikken bredt hos politikere på alle nivåer, hos andre særskilte interesseaktører som næringsliv, frivillige organisasjoner osv., men også i befolkningen generelt.

Dryzek og Stevenson (2011) peker på behovet for å drøfte bærekraftighet og «grønne» problemstillinger i et løsere politisk system enn de territorielle rammene og avgrensningene som er basis for det representative demokratiet. De argumenterer for å fokusere mer på relasjonene mellom ulike typer aktører og de ulike aktørenes rolle og mulighet for å delta i politikktutformingene enn på de formelle og territorielle rammebetingelsene som ligger i vårt etablerte politiske styringssystem. Som et hjelpemiddel for å oppnå dette peker de på at det er relasjonene mellom samfunnets offentlighet (Public space) på den ene siden og de formelle beslutningsarenaene (Empowered space) på den andre siden som det må settes søkelys på.

Det første er rommet for den frie offentlige debatten slik den foregår i media, i sosiale bevegelser, aktivistgrupperinger, på møtesteder, internett eller andre typer borgerbaserte formelle eller uformelle debattarenaer. Det andre rommet er de formelle beslutningsarenaene der det produseres formell og gyldige beslutninger som del av det ansvarliggjorte politiske systemet. Det er mellomrommet mellom disse to rommene som er interessant ifølge Dryzek og Stevenson (2011) fordi det er her det foregår en utveksling (transmission) som på den ene siden handler om hvordan den åpne offentlige debatten evner å påvirke og gis tilgang til å påvirke politikktutforming og beslutningsprosessene, og på den andre siden sørger for at de beslutninger som tas av politikere og andre betroede maktaktører kan ansvarliggjøres og legitimeres overfor samfunnets offentlighet. Gjennom å tenke med og arbeide ut fra disse dimensjonene og prosessen med utveksling (transmission) mellom dem kan det hjelpe oss til å forstå og konseptualisere bærekraftig politikk i et både grenseoverskridende og nivåoverskridende perspektiv.

Det regionale samarbeidet som ligger i mellomrommet mellom ulike styringsnivåer og går ut over og på tvers av etablerte territorielle avgrensninger, kan dermed vise seg å være en potensielt god arena for å produsere politikk for bærekraftig utvikling. Utfordringen blir å bruke det regionale samarbeidet som en arena for politikkutforming som sikrer bred representasjon og legitimitet hos ulike samfunnsaktører (public space) og samtidig forankre politikken gjennom det formelle beslutningssystemet for å sikre at politikken gjøres effektiv.

Balansen mellom legitimitet og effektivitet blir dermed sentral for kunne produsere en bærekraftig politikk med gyldighet. *Legitimitet* kan defineres som kvaliteten i en politisk beslutning eller troen på at en spesifikk regel, institusjon eller orden er verdt å tro på og følge (Bäckstrand, 2006a). Vi kan dele legitimitet opp i to ulike typer. For det første, *input-legitimitet* som er kvaliteten på deltakelsen i en styringsprosess. På den ene siden handler det om hvem som er representert (gitt tilgang) i prosessen og hvordan prosessen er organisert som en deltakende prosess. På den andre siden handler det om hvordan representantene blir ansvarliggjorte (ansvarsutkreving) overfor det offentlige rommet (public space) i form av organisasjoner, fellesskap og lokalsamfunn som de er ment å skulle representere. Kravet om ansvar i seg selv kan enten være internt der de blir ansvarliggjort i relasjon til sin egen organisasjon/enhet, eller eksternt på den måten at de må rettferdiggjøre sine handlinger og beslutninger overfor allmennheten. For det andre, *output-legitimitet* som handler om i hvilken grad politikken er effektiv i å løse problemer eller hvor effektive de deltakende prosessene er til å utøve og levere de resultatene som er lovet i forhold til faktisk bærekraftig utvikling. Dette kan enten vurderes ut fra problemløsningseffektiviteten og evnen til å levere et ønsket resultat, eller ut fra i hvilken grad og på hvilken måte den politikken det er enighet om faktisk etterleves.

Nøkkelen til å vurdere politikkenes legitimitet på en arena som ikke er formelt territorielt avgrenset, men ligger i et mellomrom mellom de politisk-administrative funksjonene og institusjonene, er å anta at legitimitet kan styrkes og baseres på bred deltakelse (deliberasjon) heller enn på formell ansvarsutkreving gjennom valgsystemet slik vi vanligvis gjør gjennom det formelle politiske systemet (Kronsell, 2013).

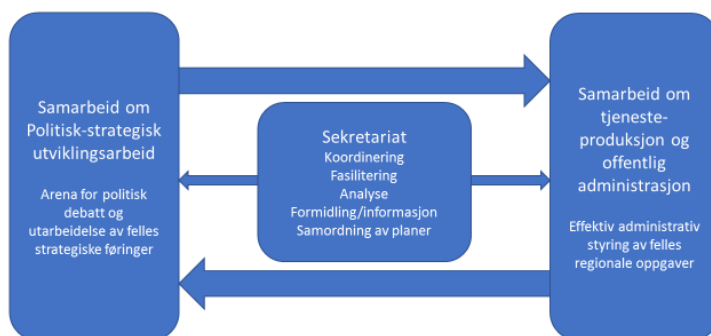
Det regionale samarbeidet i Lister kan derfor være en arena for å utvikle en legitim politikk for bærekraftig utvikling gjennom bred deltakelse. På den måten kan samarbeidet fylle en mellomromsrolle der funksjonen i første rekke er å debattere og utvikle politikk - å være et politisk verksted for politikk som

trenger en annen arena enn den etablerte kommunestrukturen. Samtidig gir dette en del utfordringer i forhold til hvordan den politikken som utformes på denne arenaen skal sluses inn i det formelle politiske system igjen for å gå gjennom en nødvendig beslutningsprosess.

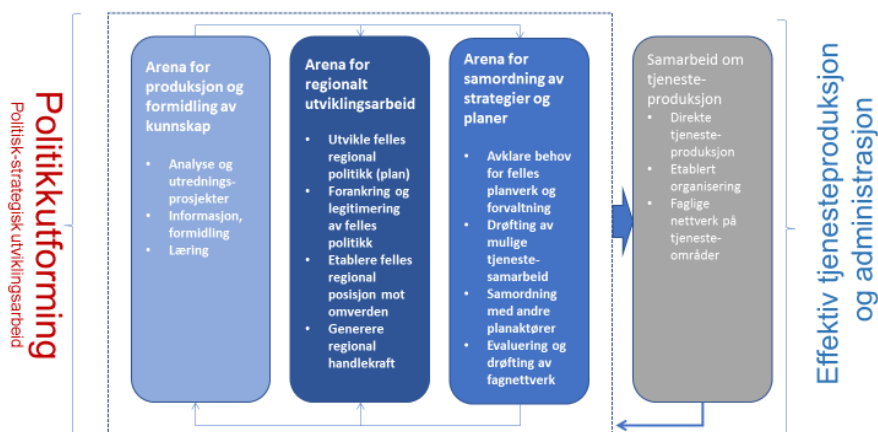

Dette leder oss til spørsmålet om hvilke roller en slik mellomromsfunksjon kan fylle mellom kommunen, statlige og regionale organer og samfunnets offentlighet. I følge Jacobsen (2014) viser en gjennomgang av typer saker i norske regionråd at vi kan skille mellom diskusjonssaker, drift og organiseringssaker, prosjekter, søknadsskriving og høringsuttalelser. Dette igjen kan vi dele i to typer funksjoner for regionrådene. På den ene siden saker som knytter seg til å være en diskusjonsarena eller politisk verksted og på den andre siden konkrete driftsmessige samarbeid om servicefunksjoner der et samarbeid og koordinering mellom kommunene anses å være mer effektivt enn at kommune skal tilby service til egne innbyggere hver for seg.

Denne todelingen av oppgavetyper for regionråd kan vi også ta utgangspunkt i når vi diskuterer Listersamarbeidet som en arena for å utvikle felles politikk for bærekraftig utvikling. På den ene siden vil det da finnes et administrativt samarbeid om tjenesteproduksjon med mål om mest mulig effektiv og kvalitetsmessig tjenesteproduksjon, og på den andre siden et politisk administrativt samarbeid som en arena for politisk debatt og utarbeidelse av strategiske føringer for bærekraftig utvikling. Mellom disse funksjonene kan vi se for oss at det er behov for en sekretariatsfunksjon som sørger for koordinering mellom aktører (kommunene) og nivåer, fasilitering av diskusjonsarenaer, prosjekter og forberedende analyser, formidling/informasjon ut av regionen og innad overfor regionens innbyggere og samordning av planer.

Med tanke på å utvikle en felles politikk for bærekraftig utvikling i Listerregionen, har vi pekt på behovet for å videreutvikle innholdet og formen på den politisk strategiske arenaen for politikkutvikling og politikkutøvelse, ut fra følgende modell:

Formålet med denne modellen er å tydeliggjøre forskjellen i funksjon mellom driftsoppgaver som mange interkommunale samarbeid (IKS) har som hovedoppgave, og den delen av samarbeidet som handler om å være et politisk verksted og arena for politikkutforming. Som en arena for politisk strategisk utviklingsarbeid vil regionsamarbeidet være en arena for produksjon og formidling av kunnskap, samordning av strategier og planer og utforming av en felles posisjon i det regionale utviklingsarbeidet. Tjenestesamarbeidet må ses som

en konsekvens og resultat av det politisk-strategiske arbeidet, men er i funksjon (utførelse) et rent administrativt anliggende som handler om å produsere tjenester på en mest mulig effektiv måte med best mulig kvalitet.

Det er to spørsmål som blir viktig å avklare med tanke på utviklingen av den politiske arenaen som også henger sammen med legitimitetsutfordringen:

1) Representasjon – hvem skal og bør delta på den regionale arenaen?

Skal en regional politikarena være kun for valgte politikere fra kommunene eller bør dette også være en arena der andre aktører trekkes med i en bred deltakende prosess? Dette er også et spørsmål som omhandler hvordan den regionale arenaen og arbeidet generelt skal organiseres og hvordan legitimitet for beslutninger kan styrkes som konsekvens av organisering. Legitimitet for politiske visjoner og mål kan også utvikles gjennom informasjons- og formidlingsarbeid som alternativ til direkte deltakelse.

2) Beslutningsstruktur – hvordan forankre politikken i formelle fora og sikre holdbare politiske beslutninger?

Regionsamarbeidet har ingen formelle fora for beslutninger, men trenger en struktur som både gir generell legitimitet til den politikken som utformes, men som også gis legitimitet gjennom at det etableres et formelt system for saksbehandling i det regionale samarbeidet og et beslutningssystem i sammenheng med de folkevalgte organene i respektive kommuner.

3 Prosjektprosess

Regional Bærekraftig Verdiskaping 2016-2017

Som tidligere beskrevet har denne del av BIOSREG-prosjektet fokusert på å skape en regional politisk arena for å adressere bærekraftig verdiskaping. Dette er gjennomført gjennom en pågående «dialog» med rådmenn (prosjektgruppe) og ordførere (styringsgruppe) og Listerrådet (ordførere, seks andre kommunale politikere, og fylkeskommune) på jevnlig møter høsten 2016 og 2017. I tillegg ble det gjennomført tre større verksteder for å adressere de sammenfallende utfordringer om regionale styringsroller og legitimitet og perspektiver om regional bærekraftig verdiskaping: et dialogseminar i januar 2017 med ordførere, rådmenn og næringsutviklere på kommunalt og regionalt nivå, samt fylkeskommunen, et ungdomsting i mars 2017 med to representanter fra fem Lister-kommuner og Listertinget i mars 2017 med formannskapetene fra alle

seks Lister-kommuner, samt fylkeskommunen. Metodologisk kan man dermed skissere følgende tilnærming til den doble FoU-utfordring om bærekraftig verdiskaping og regional styringslegitimitet:

- Skape felles politisk arena
 - Felles samtale – løfte og legitimere «de grønne perspektiver»
 - Koordinere kommunikasjon mellom aktører i regionen
 - Dra regionen i en retning – proaktiv kraft
- Definere felles satsinger mellom ulike regionale aktører
 - «Grønn refleksjon» og innovasjon
 - Næringsutfordringer i regionen
 - Næringsutvikling som bred samfunnsutvikling
 - Felles regionale strategiske satsinger
- Regional arbeidsdeling
 - Hva er regionale oppgaver?

I følgende tabell skisserer vi en oversikt over prosessen: dato, deltakere, møtenes innhold og utfall. Deretter beskriver vi utvalgte møter og verksteders formål, diskusjoner og resultater.

Prosesstabell

DATO	DELTAKERE	MØTEFORMÅL	MØTE UTFALL
05.09.16	Arbeidsgruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Prosjektinnhold • Prosessutforming 	<ul style="list-style-type: none"> • Prosjekt etablering: Bærekraftig verdiskaping og revitalisering av Listerrådet
26. 09.16	Styringsgruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Planlegging av videre prosess • BIOSREG presenterer utfordringer: 1. Hva er bærekraftig utvikling. 2. Hva er styringsutfordringene? 	<ul style="list-style-type: none"> • Før det endres ved regionale styringsstrukturer eller planprosesser må det settes i gang en politisk prosess som adresserer disse bærekraft og styringsutfordringer • Kommunestyrene må involveres tidlig i prosessen for å sikre legitimitet og forankring • Plan for videre prosess: Fokussamling og Listerting
25. 10.16	Arbeidsgruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Planlegging av tematisk innhold og regional prosess • Presentasjon fra BIOSREG 	<ul style="list-style-type: none"> • Prosessen skal avklare behov og utfordringer for bærekraftig regional verdiskaping – og prioritere nye utviklingsstier for regionen • Definere utfordringer og strukturere handlingsrommet mellom fylkeskommune og kommune – og definere mulige roller for det regionale samarbeid
15.11.16	Prosjekt- og styringsgruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Presentasjon og forankring av arbeidsgruppens beslutninger 	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunalforankring anses som avgjørende • Involvering av flere aktører i regionen (næring og frivillige) anses som ønskelig

			<ul style="list-style-type: none"> • Det besluttes at det er viktig å definere og prioritere noen strategiske utviklingsgrep for bærekraftig verdiskaping. De organisatoriske strukturer for næringsutvikling blir drøftet som et viktig aspekt for arbeidet videre • Det besluttes at disse perspektiv må drøftes videre 28. nov. og forankres på Fokussamlingen med kommuner og fylkeskommune
28.11.16	Styringsgruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Planlegging av Fokussamling • Presentasjon fra BIOSREG av innholdet på fokussamlingen • Eksempler og tematiske stier på bærekraftig verdiskaping • Organisasjonsmodeller og rolleforståelser 	<ul style="list-style-type: none"> • Behovet for å se på styringsstrukturer og regionale roller i en nye regional organisasjonsmodell • Forankringen i kommunestyrene trekkes frem som viktig del av prosessen • Det besluttes at det er et behov for å involvere de kommunale og regionale næringsutviklere i prosessen gjennom et dialogseminar for å få større innblikk i dere utfordringer og muligheter.
05.12.16	Fokussamling: Listerrådet, prosjektgruppe og næringsutviklingsaktører	<ul style="list-style-type: none"> • Forankre og diskutere tematikk og videre regionprosess i forhold til: • Bærekraftig verdiskaping som næringsutvikling • Styringsutfordringer på den regionale arena 	<ul style="list-style-type: none"> • Generell enighet om at bærekraft er et viktig tema som må adresseres i regionen • Generell enighet om at det er styringsutfordringer i nærings samarbeidet i regionen • Diskusjoner om bærekraft og kobling til styringsutfordringer • Diskusjoner om på hvilket nivå strategisk næringsutvikling skal plasseres • Listerrådet besluttet å gå videre med den planlagte regionale prosess: Dialogseminar og Listerting
09.12.16	Skypemøte med arbeidsgruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Utforme dialogseminar for næringsutviklings aktører 	<ul style="list-style-type: none"> • Fastsettelse av program, fokus for gruppearbeid og inviterte aktører
24.01.17	Prosjektgruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Forankring av program og utforming av dialogseminar • Drøfting av regionale styringsmodeller 	<ul style="list-style-type: none"> • Det ble besluttet å presentere modell for regional organisering på dialogseminar
27.01.17	Dialogseminar Prosjekt- og styringsgruppe Næringsutviklingsaktører	<ul style="list-style-type: none"> • Presentasjoner fra kommunale nærings-sjefer og selskaper • Presentasjoner av regionale næringsutviklingsselskap • Gruppearbeid 	<ul style="list-style-type: none"> • Diskusjoner og perspektiver på næringsutviklingsarbeidet og samarbeidet mellom kommuner og regionale samarbeid • Mellom tjenesteyting og politikkutforming
06.02.17	Listerrådet	<ul style="list-style-type: none"> • Avklaringer om program til Listertinget 	<ul style="list-style-type: none"> • Tematikk og metode for Listertinget ble godkjent

06.03.17	Ungdomsråd	<ul style="list-style-type: none"> • Fremtidens Lister • Presentasjoner om bærekraft som politisk felt 	<ul style="list-style-type: none"> • Beslutning om å gjennomføre et Ungdomsråd • Ungdommens presentasjoner fra gruppearbeid om Lister 2050
13.03.17	Listerting	<ul style="list-style-type: none"> • Politisk verksted Lister 2050 • Presentasjoner om styringsutfordringer og eksempler på bærekraftig verdiskaping 	<ul style="list-style-type: none"> • Politisk gruppearbeid med bærekraftig verdiskaping i regionen • Presentasjoner fra fem gruppearbeid om strategiske perspektiv på bærekraftig utvikling
20.03.17	Prosjektgruppe	<ul style="list-style-type: none"> • Presentasjon av prosjektets funn og videre utfordringer • Presentasjon av mulige organisasjonsmodeller 	<ul style="list-style-type: none"> • Prosjektgruppen skulle ta disse til etterretning og lage en tilrådnings til styringsgruppen
03.04.17	Listerrådet	<ul style="list-style-type: none"> • Presentasjon av prosjektets funn og videre utfordringer • Presentasjon av mulige organisasjonsmodeller 	<ul style="list-style-type: none"> • Listersamarbeidets administrative ledelse ble anmodet om å utvikle dette videre mtp. eventuelle endringer i organisering og tematiskfokus.

Tabellen viser hvordan prosessen har vekslet mellom møter i prosjekt- og styringsgrupper og en bredere regional arena med deltakelse av flere aktører, deriblant fylkeskommunale politikere og administrasjon, kommunale politikere og regionale og kommunale næringsutviklingsaktører. Prosessen viser dermed også det iboende behovet på en regional arena for å definere, diskutere og avklare den regionale politikk og styringsrolle – og ikke minst forankre og legitimere disse diskusjonene og avklaringene på ulike arenaer i regionen.

I det følgende har vi valgt ut noen av disse arenaene og beskrevet mer detaljert hva som ble presentert og diskutert på møtene – og hvordan det påvirket prosessen som helhet.

Fokussamling 5. desember 2016

Fokussamlingene i Listersamarbeidet er bygget opp som en bredere diskusjonsarena for utvalgte fokusområder. Fokussamlingen innkaller Listerrådet og rådmenn og inviterer i tillegg aktører som kan ha interesse for temaet både fra næringsliv og det sivile samfunn. Fylkeskommunen er også representert gjennom deltakelse i Listerrådet.

Temaet for fokussamlingen ble i invitasjonen presentert som følger:

«Prosjektet «Bærekraftig regionalutvikling i Lister» er etablert etter et initiativ fra ordførergruppen. Et viktig mål med dette prosjektet er å komme frem til en forståelse/avklaring av hvilken funksjon det mellomkommunale nivået skal ha innen politikk- og samfunnsutvikling. Her vil fylkeskommunen/regionnivået spille en sentral rolle som retningsgiver og som veiviser gjennom vedtatte fylkesplaner og planprogram. De to foregående presentasjonene vil peke på flere mulighetsbilder for regional samhandling/utvikling. Målet med denne sekvensen er å komme frem til et innhold og en fremdriftsplan som kan gi et godt grunnlag for videre arbeid med tematikken bærekraftig regionalutvikling.» (vår utheving)

På fokussamlingen ble prosjektet presentert og perspektiver for den videre prosess diskutert:

Struktur for prosessen?

1. Hva er rammebetingelsene for Listersamarbeidet?
2. Hvilke utfordringer har Listersamarbeidet og hva er det som begrunner behovet for en revitalisering?
3. Hvilke politikkområder og strategier skal samarbeidet fokusere på innenfor temaet regional bærekraftig verdiskaping?
4. Hvilke roller skal samarbeidet fylle?
5. Hvordan skal det styres og organiseres?

Det ble vist at samarbeidet har sterke og svake sider og at det er et behov for å avklare og revitalisere samarbeidet for å skape regional politisk handlekraft.

- Varierende lokal legitimitet
 - Input: Forankring, reell deltakelse
 - Output: Opplevelse av generell nytte
- Uklar rolleforståelse og styringsstruktur
 - Uavklart forhold mellom politikktutforming og drift/administrasjon
- Fragmentert organisering av det regionale nærings samarbeidet – lite effektivt
 - mange aktører
 - uklar arbeidsfordeling

Det ble påpekt at det kan være spesielt utfordrende når det politiske temaet handler om komplekse utfordringer. Bærekraftig verdiskaping og næringsutvikling er en tematikk som på mange måter er grenseoverskridende både tematisk og territorielt.

Hva er regional næringsutvikling

- Næringspolitikken dimensjoner
 - Tradisjonell næringsutvikling med mål om økonomisk vekst og verdiskaping
 - næringslivets hva og hvordan i form av effektivitet, optimal ressursallokering, markedstilgang etc.
 - Næringsutvikling med mål om sosial, økonomisk og økologisk bærekraft
 - Stedlig og regional forankret næringspolitikk
 - Kompetanseutvikling, innovasjon, infrastruktur og rammebetingelser
 - regional/lokal attraktivitet som arbeids- bo- og servicested
 - Relasjoner til andre regioner og nye markeder
 - Dette er retningen som er lagt i Listers strategiske næringsplan
- Strategiske perspektiver

Bærekraftig verdiskaping og en bred samfunnsorientert næringsutvikling handler dermed om å avveie ulike økonomiske, økologiske og sosiale dimensjoner:

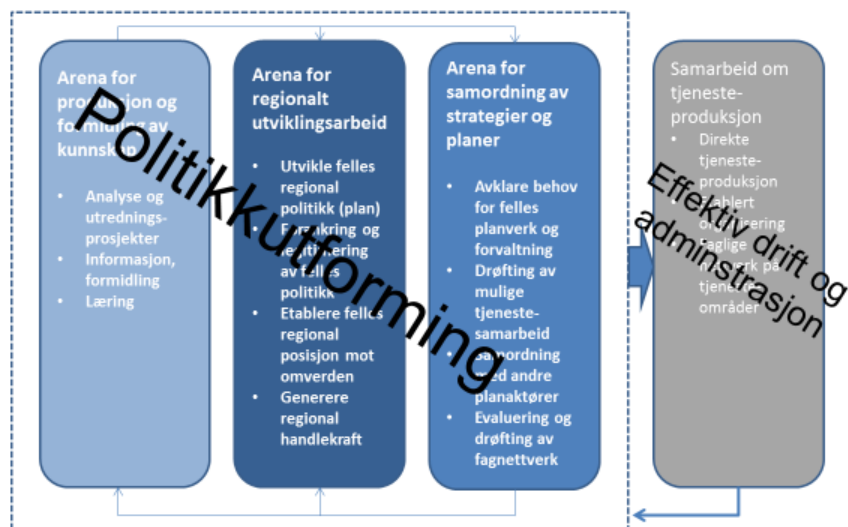
Det ble presentert eksempler fra Danmark (Aalborg og Samsø) som på ulike måter har tilnærmet seg en regional bærekraftstrategi. Deretter ble det presentert mulige tilnærminger for å tenke bærekraftig verdiskaping på Lister.

Tilnærminger til «grønn» regional (nærings)utvikling

- (Reguleringspolitiske tiltak – kommunalt eller statlig nivå)
 - Økonomisk regulering av aktivitet, CO2, forurensning,
 - Areal politikk/regulering, skatter og avgifter på søppel, regulering av energi)
- «Grønn» teknologisk innovasjon
 - Produksjon basert på ny teknologi
 - Alcoa, vindkraft, Clean tech, Det grønne batteri
- Sirkulær «smart» økonomi
 - Produksjon basert på gjenbruk eller smartere utnyttelse av ressurser
 - Miljøsertifisering, avfallshåndtering, overskuddsvarme
- Lokale/regionale økonomi- økologi systemer
 - Produksjon (og konsum) basert på lokale/kortreiste ressurser
 - Enli-Vestheim Lokal mat i Lister, Lista-lam, Heddan gård, Hamran Snekkerverksted, Lista bær etc.
- Grønn bevissthet
 - Økt generell bevissthet og kommunikasjon gjennomsyrrer all aktivitet
 - Folks aksept/krav for grønn nærings-/regionalutvikling, attraktivitet og identitet
 - Delingsøkonomi, bærekraft som konkurransefortrinn (regional -branding)
 - Miljø- formidling, kommunikasjon, opplevelse: Laksetrapp, Våtmarks senter

I arbeidet med å utforme regional politikk for bærekraftig utvikling ligger det som tidligere nevnt utfordringer med å definere feltet mellom tjenesteproduksjon og politikkkutforming – og i å definere rollen mellom den kommunale og fylkeskommunale demokratiske arenaen og myndighet.

Hvilke roller kan Listersamarbeidet ha?

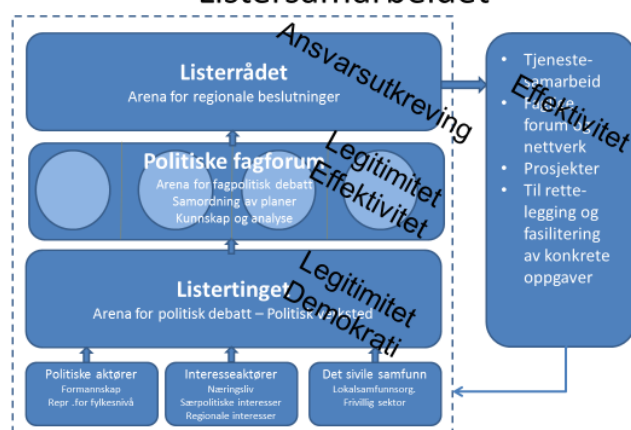

Følgende spørsmål ble presentert som viktige for å kunne diskutere den regionale utviklingsrollen i Lister og innretningen av en legitim og effektiv styringsstruktur:

- Hvordan løse de regionale oppgavene?
- Hvordan sikre effektivitet og legitimitet?
- Hvor formalisert skal Listersamarbeidet være?
- Hvor mye politisk makt skal samarbeidet forvalte?

Basert på arbeidet med prosjekt- og styringsgruppe ble følgende modell presentert for å illustrere hvordan det regionale samarbeidet i Lister kan organiseres.

Mulig styringsstruktur for Listersamarbeidet

Avslutningsvis ble fremdriftsplanen presentert og dialogseminaret og Listertingets formål, form og innhold presentert. Heretter ble det åpnet for innspill og diskusjon.

Kommentarene fra salen etter BIOSREG-presentasjonen viste at flere ordførere og rådmenn mente at dette var en viktig prosess som var nødvendig for å styrke det regionale samarbeid (og samarbeidets legitimitet i kommunene). Det ble påpekt at det var viktig å skape en prosess hvor ulike utviklingsroller kunne drøftes og avklares med kommunene, og kunne skape et mer effektivt regionalt samarbeid. Samtidig ble det også sett på som et første skritt for å skape regional handlekraft i forhold til bærekraftig verdiskaping. Det ble også fremhevet at det var viktig å utforme en langsiktig plan for regional bærekraftig utvikling for å revitalisere samarbeidet. Noen ordførere og rådmenn utfordret Fylkeskommunens rolle i arbeidet og poengterte at dette også måtte ses i

sammenheng med deres revisjon av den regionale plan for Lister som ennå ikke er påbegynt. Fylkeskommunen på sin side mente det var et viktig og interessant prosjekt, og at den regionale planen for Lister skulle rulleres, men de ønsket å avvente at den nasjonale kommune- og regionreform falt på plass.

Det ble stilt spørsmål om hvordan de tilstedeværende næringsaktører forholdt seg til disse perspektivene om bærekraft og regionalt samarbeid, og hvilke behov de hadde. Det utløste en diskusjon om hvilke roller og nivå næringsapparatet skal agere på når det kommer til kommune og region – og næringsliv. Videre ble det diskutert hvorfor bærekraftig verdiskaping skulle ses i sammenheng med regionale styringsutfordringer. Her påpekte to ordførere at disse aspekter henger sammen – at utformingen av en regional politikk om bærekraftig verdiskaping i regionen i seg selv handler om forankring og legitimitet og at implementeringen av dette også vil handle om hvordan man best tilrettelegger de regionale organisasjonsstrukturer for å nå den regionale politikken.

Presentasjonen og diskusjonene i fokussamlingen oppfylte flere formål. Først og fremst var det en bred regional arena for å informere om det pågående arbeidet og statusen så langt. For det andre var dette en anledning til å presentere og gi perspektiver på bærekraft som en integrert del av nærings- og samfunnsutviklingen for et større og bredere publikum enn de som inngikk i prosjekt- og styringsgruppen. For det tredje handlet samlingen om å vise at regional politikk og strategisk planlegging (på Lister) innehar noen styringsutfordringer som krever at roller og organisering diskuteres og revitaliseres. Samlingen handlet dermed om å skape legitimitet for prosjektet på en bredere regional styringsarena, presentere ideer for videre utvikling og få innspill til den videre prosessen.

27. januar 2017 Dialogseminar med næringsaktører

Dialogseminaret ble planlagt og arrangert av arbeidsgruppen i samråd med prosjekt- og styringsgruppen. Formålet med seminaret var å avklare og avstemme utfordringsbildet for kommunale og regionale næringsutviklingsaktører og diskutere mulige næringsutviklingsperspektiver og utfordringer i lys av «det grønne skiftet». Næringsutviklingsaktørene fra alle seks kommunene fikk i oppgave å lage en presentasjon av hvilke utfordringer de opplever med kvalitet og effektivitet i utviklingsarbeidet i dagens situasjon.

Dialogseminaret åpnet med at leder av Listerrådet, og daglig leder for Lister-samarbeidet skisserte utfordringsbildet for det regionale samarbeidet. Deretter ble det syv presentasjoner fra de seks kommuner og det regionale næringssekskap Lister Nyskaping om utfordringer og muligheter i det regionale samarbeid. I gruppearbeidet ble aktørene (ordførere, rådmenn, næringsutviklere og

fylkeskommune) delt inn i fire grupper der alle nivåer og kommuner var representert på tvers av gruppene. Rammene for gruppearbeidet var å adressere næringsutvikling i «det grønne skiftet» og diskutere hvordan dette bør ivaretas mellom kommune og region – og mellom politikk og tjenester. De fikk følgende tre spørsmål

- Hvilke oppgaver/funksjoner bør inngå i et lokalt og regionalt næringsutviklingsarbeid?
- Hvilke oppgaver/funksjoner bør ligge på de ulike nivåene?
 - Tjenesteytende
 - Politisk strategisk
- Hva er de viktigste strategiske utfordringene for Listersamarbeidet for å skape «grønn» omstilling/bærekraftig verdiskaping?

Hver gruppe presenterte sine perspektiver i plenum. De to første spørsmål fra alle gruppene er oppsummert i følgende tabell:

	Tjenesteytende	Politisk strategisk
Kommunalt nivå	<ul style="list-style-type: none"> • Gründer/bedriftsveiledning og rådgiving • Tiltrekke ny næring til regionen. • Arealplanlegging og Saksbehandling. • Lokale prosjekter • Lokal representasjon i nettverk og større fora. 	<ul style="list-style-type: none"> • Deltakelse i nettverk og større fora. • Deltakelse i høringer. • Arealplanlegging. Kommunale næringsplaner • Lobby og rammebetingelser • Levekår og utdanningstilbud
Regionalt nivå	<ul style="list-style-type: none"> • Etablerer/Bedriftsrådgivning og veiledning • Regional næringshage • Næringslivsretta kurs og kompetanse tiltak • Regionale analyser • Tilknytning til akademia • Markedsføre attraktivitet og næringsareal • Nettverksarbeid • Tiltrekke ny næring og innbyggere (høy kompetanse) • Tiltrekke FoU midler • Regionale planer og virkemidler for samfunnsprosjekt i Lister 	<ul style="list-style-type: none"> • Regionale planer: areal, næring, miljø, samferdsel • Regionale utviklingsprosjekt • Regional samordning • Kompetanseheving • Utdanning og levekår • Rydding i roller og struktur i det regionale samarbeid • Deltakelse i nettverk og større fora • Posisjonering og markedsføring av en regionen • Regionale og Statlige arbeidsplasser • Grønnenergi- tilrettelegging og fornybar industri (grønne skifte). • Aktiv eierpolitikk • Lobby og rammebetingelser

På spørsmål om strategiske utfordringer for den grønne omstillingen på Lister ble det utarbeidet følgende punkter:³

³ Dette er en sammenstilling av svarene fra alle gruppene

- **Regionalt samarbeid**
 - Politisk vilje og forståelse for regionalt samarbeid er nødvendig
 - Økt forståelse for viktigheten av regionalt samarbeid.
 - Samordning
 - Stå sammen å kjempe for Vestre del av Agder i kampen mot aksene Mandal - Arendal
 - Bedriftsrettet prosjekter må være mest mulig effektivt i organisering

- **Kompetanse/kunnskap**
 - Økt kompetanse (økt utdannelsesnivå, flere kompetansemiljøer)
 - Samle kompetansen på færre hender. En næring - én prosessleder. Spesialisering. Klar prosjekt- og prosessdefinerings.
 - Evne til å bruke tilgjengelig lokal kompetanse til regionens beste
 - Smart offentlig anskaffelse

- **Regional utvikling og posisjonering**
 - Å bringe globale trender ned på Listernivå.
 - Merkevarer: Synlighet- i politikken, i næringslivet, i media, i markedet.

Det ble i diskusjonen pekt på at det var viktig å huske på den historiske utvikling av Listersamarbeidet, og at det flere ganger har vært nødvendig å revitalisere det politiske samarbeidet for å skape en felles arena for regional utvikling. Resultatene av seminaret diskuteres videre i kapittel 4.

Ungdomsråd 6. mars 2017

Den 6. mars var representanter for ungdomsrådene i Lister invitert til å delta på Ungdomspolitisk verksted om «Fremtidens Lister». Det møtte to representanter fra fem kommuner mens én kommune ikke hadde mulighet til å delta. Formålet var å bringe ungdommens perspektiver på regionen og bærekraftig utvikling frem på den regionale politiske arenaen.

Verkstedet ble innledet av leder for Listerrådet som satte dagens tema inn i rammen for det større prosjektet om «Bærekraftig verdiskaping og revitalisering av Listersamarbeidet». Deretter introduserte forskerne tematikken om bærekraftig utvikling og ga ulike eksempler på hvordan andre steder har arbeidet med bærekraftig omstilling i forhold til å bo, leve og arbeide.

Deltakerne ble deretter delt i to grupper med en representant for hver kommune i hver gruppe og oppgaven for gruppearbeidet ble introdusert.

Det gode liv i en bærekraftig region

Det er år 2050...
Lister er internasjonalt anerkjent for å være

«Norges Grønne Spydspiss»

Dere Ordførere i Lister er vertskap for Statsministeren og en internasjonal delegasjon som ønsker å se de gode eksempler på grønn omstilling og bærekraftig utvikling og lære av hvordan Lister regionen fikk det til

Deltakerne jobbet gjennom dagen med tre oppgaver og presenterte til slutt sine perspektiv for «fremtidens Lister».

Visjoner fra fremtiden

Oppgave 1:

- Fremtidbilder av Lister regionen 2050
 - Beskriv Lister 2050 – Norges Grønne Spydspiss
 - Hvilke prosjekter vil dere vise frem?

Oppgave 2:

- Hvordan klarte Lister å skape omstilling?
 - Hva var de viktigste grep?
 - Hvem iverksatte endringene?

Oppgave 3:

- Hvorfor er omstilling viktig?
 - Begrunn hvorfor denne omstilling var nødvendig for Lister regionen i 2017?
 - Hvilke utfordringer løste denne omstillingen?

Presentasjonene viste at det var et engasjement for regionen og for en mer bærekraftig forvaltning av ressurskretsløp, utforming av bosteder og å redusere forurensing. Visjonene handlet om mer miljøvennlig boligutbygging og bruk av fornybar energi og resirkulering av energi i boligene. Det ble også presentert visjoner om produksjon av mer fornybar energi og bruk av denne til å lage elektriske kollektive transportløsninger som bandt regionen mer sammen.

«Vi kan jobbe i en kommune og bo i en annen uten å tenke på avstand».
(ungdomsrepresentant)

Næringsutviklingen og utvikling av arbeidsplasser skulle i større grad ta i bruk de lokale naturressursene. Både utvikling av landbruket og havbruk ble presentert som viktig og det skulle utvikles lokale matkretsløp og skapes lojalitet i regionen for å sikre både økonomi og økologi. Kommunene skulle derfor også bli bedre til å støtte lokalt næringsliv i Listerkommunene gjennom å kjøpe «kortreiste produkter». Et punkt het blant annet at «*Felles for Lister er at vi importerer til hverandre og eksporterer til de andre*». Perspektiver om utdanning var også et tema i presentasjonene. Deltakerne mente det burde være mere fokus på bærekraft i utdannelsene deres – og at f.eks. speider, naturhistorie og andre naturrelaterte tematikker burde være obligatoriske i skole og videregående. Angående forurensing ble det presentert et ønske om å redusere forbruk av plast og papir – og at forurensing i større grad måtte bøtelegges. Det gode ved å bo og leve i Lister handlet om at det både var natur og småbyer. Ungdommene ønsket byer og boligbygging som var bilfrie og at det var kultur for å bruke f.eks. sykkel og kajakk som transport.

Ungdommens perspektiver hadde dermed mange visjoner om det gode liv på Lister og hvilke retninger man ønsket regionen skulle utvikle i fremtiden. Perspektivene fra ungdommens presentasjoner ble løftet frem på Listertinget.

Listertinget 13. mars 2017

Listertinget ble planlagt som et politisk verksted i samarbeid med prosjekt- og styringsgruppe. Formålet med Listertinget var å legge til rette for en «oversettelse» av bærekraftbegrepet til den regionale kontekstuelle virkeligheten – og å jobbe frem regionalpolitiske visjoner for Lister som en bærekraftig region.

Listertinget

Innledning og "Horisont"	<ul style="list-style-type: none">• Prosessen frem til nå<ul style="list-style-type: none">• Hva, hvorfor, hvordan• Bærekraftig regional utvikling<ul style="list-style-type: none">• Økonomisk – Sosialt -kulturelt - økologisk• Det grønne skifte
Tematikk "Den grønne horisont"	<ul style="list-style-type: none">• (Kommunale og) Regionale utviklingsroller<ul style="list-style-type: none">• Hvorfor ta en regionalt lederskap?• Hvordan adressere det grønne i regionen?<ul style="list-style-type: none">• Ulike strategiske tilnærminger og tematiske områder (tema for gruppearbeid)• Eksempler fra "grønne utviklingsinitiativer" – relatert til tematiske områder
Politisk verksted - Deltakelse og Forankring	<ul style="list-style-type: none">• Arbeide med felles og ulike forståelser og visjoner:<ul style="list-style-type: none">• Regionens fortrinn/utfordringer• Visjoner om regionens fremtid• Perspektiver for virkeliggjøring

Listertinget ble innledet av politisk leder av Listerrådet og daglig leder av Listersamarbeidet. De presenterte et regionalt utfordringsbilde og viktigheten av det regionale samarbeid. Deretter ble noen av de styringsutfordringene som oppstår på den regionale arenaen presentert generelt og spesielt for Lister. Det ble lagt vekt på viktigheten av forankring og legitimitet for regional politikk-utforming i kommunene som den formelle styringsarena. Det ble påpekt at de som kommunepolitikere dermed hadde en viktig rolle å spille i nettopp utformingen av perspektiver for regional politikk i Lister. Før gruppearbeidet ble tematikken for dagen presentert. Bærekraft som begrep ble først introdusert som et generelt konsept – og deretter koblet til nasjonal politikk. Presentasjonen utfordret deltakerne på hvordan et slikt begrep kan forstås som en regionalpolitisk utfordring – og hvordan det kan oversettes til Listerregionen. Det ble vist eksempler fra andre regioner (Valdres i Norge, Limburg i Holland, og Samsø og Aalborg i Danmark), som på ulike måter har adressert og jobbet med å utvikle en bærekraftig region. Det ble understreket at Listerregionen må ta utgangspunkt i de strategiske styrker som allerede er til stede i Lister.

Listerregionens strategiske styrker og muligheter i det grønne skiftet

- Naturkapital
- Menneskelig kapital
- Sosial og kulturell kapital

• Har Lister kapital til å bli «Norges grønne spydspiss»?

Arbeidsmetode og prosess for dagen ble presentert og det ble skissert forslag til tematiske stier og tilnærminger til regionale strategier om bærekraft. Deretter ble selve prosessen for verkstedet presentert.

Prosess og metode

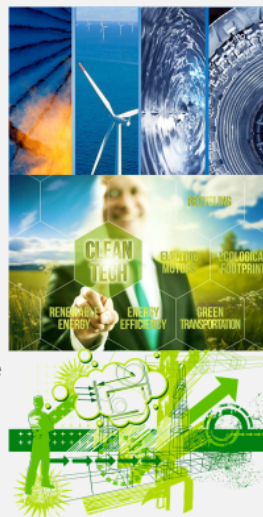
- Et politisk verksted
 - Rom for dialog og diskusjoner
 - Utveksling av kunnskap, erfaringer og ideer
 - Engasjement og eierskap
- Regionale strategier og fremtidsvisjoner
 - Finne strategiske mulighetsrom og skape fremtidsbilder for Lister
 - Basert på regionens egenart
 - Svarer på regionale og universelle bærekraftutfordringer
- Rammer og regler
 - Det er dere som er den kreative drivkraften
 - Det som skjer i dag er det eneste som kunne skje i dag
 - Det er ikke lov å kritisere hverandres visjoner og ønsker - men det er lov å komme med andre ønsker og visjoner

Deltakerne valgte seg inn på ulike tematiske stiene – som emner for gruppearbeidet. I tillegg til de tematikker skissert herunder, ble det opprettet en gruppe som jobbet med Levekår i regionen som en del av bærekraftig utvikling.

Tilnærminger til «grønn» regional (nærings) utvikling – operasjonalisering av bærekraftbegrepet

- **Næringsutvikling**
 - «Grønn» Industriell/teknologisk innovasjon
 - Tiltrekke seg nye «grønne» bedrifter
- **Nærings samarbeid**
 - Sirkulær økonomi
 - Industrielle kretsløp
 - Det offentlige som innkjøper
- **Energi – eksisterende/nye**
 - Offentlig eierskap
 - Regionale muligheter
- **Regional bioøkonomi**
 - Bruk av regionens ressurser i regionen (hvordan utvikle og understøtte økonomiske – økologiske systemer)
 - Jordbruk/mineraler/varme
 - Forbruk – offentlig, innbyggere, turisme,
- **Den grønne region**
 - Posisjonering/branding
 - Bevissthet/dannelse (skoler, institusjoner)

Gruppene arbeidet over tre faser: I) definere dagens utfordringsbilde, II) Fremtidsbilder og visjoner for et mer bærekraftig Lister, III) Virkeliggjøring og operasjonalisering på ulike styringsnivåer i regionen. Hver gruppe skulle på slutten av dagen presentere sitt gruppearbeid:

Presentasjon

- Hva er utfordringene i Lister dere har jobbet med?
 - Hvorfor er de viktige?
 - Hvilke tematiske områder berører det?
- Hva er visjonen og fremtidsbildet for Lister?
- Hvordan kan visjonen virkeliggjøres?
 - Strategi
 - Ansvarsnivå og aktører

De følgende bildene viser hva som ble presentert på flipp-over fra de seks gruppene arbeid:

Regionalt omdømme
Gruppe I

Viktigste utfordringer

- Bra omdømme ut og – forankre omdømme internt
- Synliggjøre gode historier
- Tilbakeflytting
- «Det gode liv» må styrkes
- Næringsliv/nyetablering

Visjon fremtidsbilde

- Lister – den grønne spydspiss
- Det beste regions samarbeidet i Norge

Strategi

- Frigjøre ressurser
- Felles målsetting
- Forankring og involvering
- Tema møter som spisser

Ansvarsnivå

- Listerrådet: Helse, næring, kompetanse/utdanning

Regionalt omdømme
Gruppe II

SWOT

- S: Grønn kraft i region, Natur
- W: Levekår, felles profil utad
- O: Ny-E39 – tilgang på Arbeidsmarked
 - Datalagring
 - Hav til hei – felles info-plattform
 - Etablering av off. arbeidsplasser
 - Naturopplevelser
- T: Arbeidsmarked

Visjon

- Lister Nærhet til muligheter

Hva har vi utnyttet

- Helsenettverket
- Lister nyskaping
- Havne samarbeid
- Lister kompetanse

Regionen som offentlig organisasjon

Utfordring

- Kommune og region reform
- Uklar rolle og oppgave fordeling
- Legitimitet

Visjon

- Tett og godt samarbeid
- Felles mål
- Lære av hverandre
- Utnytte hverandres ressurser
- 50 000 i 2050
- Ny vei kobler regionen sammen
- Veikryss er viktig
- Større bo- og arbeidsmarked
- Større valgmuligheter

Virkeliggjøring

- Synliggjøre, bevisstgjøre og forankre mål
- Skape mer tydelige mål
- Fokussamlinger

Levekår og likestilling

Utfordringer <ul style="list-style-type: none">• Levekår• Likestilling• Arbeidsplasser• Deltid• Tjenestetilbud• Fraflytting• Etc.	Visjon <ul style="list-style-type: none">• Høyere utdanning• Universitet på Oppofte• Foredling av råvarer• Gode levekår/attraktiv• Kultur tilbud• Rimelig å bygge• Arbeidsplasser• Samarbeid i regionen	Strategi <ul style="list-style-type: none">• De unge må med• Folkehelse• Helsesøster• Forebygge vold• Psykisk helse• Tidlig innsats• Kjønnskvotering• Bruke kompetanse
--	---	--

Sirkulær økonomi

Visjon <ul style="list-style-type: none">• Gjøre nytte av naturgitte ressurser for å foredle produkter i et kretsløp Hva er fremtiden: <ul style="list-style-type: none">• Blåvekst• Solenergi/vannenergi/biogas• Koble sammen energi-landbruk-blå vekst- skog• Internasjonalt samarbeidsprosjekt – også mellom ungdom Utfordringer <ul style="list-style-type: none">• Sirkulære utdanningsforløp – tilpasset fremtidens utfordringer• Må lages sammen med eksperter/akademia Sammenheng <ul style="list-style-type: none">• FK - Vinn plan	Utfordring <ul style="list-style-type: none">• Utflytting/demografi SWOT <ul style="list-style-type: none">• S: naturressurser, kraft, sjø, landbruk, skog, Listerpakken• W: Ensrettet industri, Lite kompetansekrevene, Levekår likestilling• O: Kyst, fjell, skog (hav til hei), sentral beliggenhet (kontinent) nasjonale reformer.• T: off. transport, Utflytting, demografi, nasjonale reformer Virkeliggjøring <ul style="list-style-type: none">• Lokal forankring – bred involvering• Samarbeid havn, næring og natur• Utdannelse og utnytte kompetansen• Politiske ledere og (demokratisk valgte) organer• Diskusjon, involvering, skisser
--	---

Næring og innovasjon

<p>Eksisterende utfordringer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kommunikasjon: E-39, jernbane, off. transport, sjø/havn, fiber • Samlokalisering • Vilje til forandring • Få jobber for høyt utdannede • «Trygdefaktoren» • Attraktiv for ungdommen • Desentral utdanning • Jobbe sammen om nyetableringer (eks. fengsel) 	<p>Visjoner – utgangspunkt</p> <p>Samarbeid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Endringsvilje og evne • Tilrettelegge • Kultur for nyskaping og innovasjon • Jobbe sammen som et lag <p>Naturressurser:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skog – bioenergi • Friluft/Turisme • Lokal mat • Havbruk <p>Teknologi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Velferdsteknologi • Datalagring 	<p>Visjoner – fremtidsbilde</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vi er en stor produsent av grønn energi (vann, vind, sol, biobrensel, biogass) • Bruke lokalt trevirke i bygge bransjen – massiv tre (lokalt og nasjonalt) • Utnytte klyngeeffekt – fra råvareprodusent til ferdige produkt. • Utvikle og styrke Lister sin egen art – varemerke?
<p>Strategi og virkeliggjøring</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppsøkende proaktivt arbeid • Styrke helsenettverk Lister • Skoletilbud tilpasses næringslivets behov (fag og høyskole) • Støtte opp om lokale produsenter: tilbud/merkevare «Mat fra Lister» 	<p>Virkeliggjøring</p> <ul style="list-style-type: none"> • Handling bak ord • Hva er de mellomkommunale strategier? • Hvem skal bidra? – jeg/vi/alle <p>Ressurser/samarbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lokalisering • Næringsdrivende • Koordinert arealplanlegging <p>Første skritt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Videre i Listerrådet • Og så til behandling i kommunestyrene • Lage strategier mot fylkeskommunen • Kommunereform ferdig debattert 	

Fra presentasjonene kan vi se at alle gruppene vektlegger den regionale samarbeidsarenaen for (en bærekraftig utvikling) av regionen. Det er noen sentrale utfordringer som går igjen knyttet til (kompetanse-) arbeidsplasser, infrastruktur/kommunikasjon og attraktivitet for at unge vil flytte til regionen. Det legges vekt på at det må satses på å tiltrekke både (privat og offentlig) næringsetablering/arbeidsplasser og flere innbyggere.

På mange måter kan disse presentasjonene dermed ses som en forankring eller bekreftelse på at det *eksisterende* samarbeidet i regionen innen næring, helse og kompetanse er ønsket blant regionens seks formannskap. Samtidig er det flere presentasjoner som peker på at det er viktig at regionens rolle avklares og legitimeres i kommunene og at det er et behov for å spisse problemstillinger som regionen jobber med gjennom ulike fora – som f.eks. fokussamlinger.

Presentasjonene viser dermed at det er et ønske om å forbedre det regionale samarbeidet ytterligere – for å styrke regionens posisjon generelt – og spesielt i forhold til den «grønne» agendaen.

«Det grønne skiftet» er nevnt i fem av seks presentasjoner på en eller flere måter. Særlig to presentasjoner vektlegger dette spesifikt. Begge peker på de naturgitte ressurs-, produksjons- og rekreasjonsmulighetene som ligger i de seks kommunene i Listerregionen. Presentasjonen om **sirkulærøkonomi** tar spesielt for seg utnyttelsen av ressurskretsløp og utviklingen av nye typer primærnæringer knyttet både til landbruk og skogbruk, men også til de nye marine næringer og energisektoren. Det poengteres at det er viktig å videreutvikle slike perspektiver på tvers av regionen og kompetansemiljøene, men også i samarbeid med regionens utdannelsestilbud. For at det skal kunne skapes slike nye koblinger, pekes det på bred lokal og regional forankring og et tydelig regionalt lederskap som kan sette en retning for utviklingen. Presentasjonen om **næring og innovasjon** supplerer disse visjonene og perspektivene i en større ramme. Ressurskretsløp og økt produksjon basert på naturressurser trekkes frem som et viktig fremtidsbilde. Samtidig viser de at utgangspunktet for slike fremtidige visjoner må ligge i et samarbeid som fremmer innovasjon og en vilje til endring. Virkeliggjøringen handler generelt om at alle må bidra, og samtidig pekes det på muligheten for å lage bedre mellomkommunale strategier. Det første skrittet for virkeliggjøring i flere presentasjoner handler om å jobbe videre med dette på den regionale arenaen og legge til rette for at det forankres i alle kommunestyrene.

Samlet sett kan man si at presentasjonene viser at det regionale samarbeidet anses som viktig for regionale utviklingsstrategier og planer – og at samarbeid er viktig for å skape utvikling i regionen. «Det grønne skiftet» og perspektivet om bærekraftig verdiskaping er vanskeligere å definere, men særlig to presentasjoner viser at det blant kommunepolitikerne er en forståelse av at Listerregionen har store muligheter for å skape mer «grønn» utvikling, og at virkeliggjøringen krever samarbeid på tvers av kommunegrensene og sektorer. **Strategiene fra det politiske verkstedet peker dermed ikke ut et fokusert veivalg for regionen, men viser at det er en forankring for å jobbe videre, diskutere og spisse «grønne» tematikker i regionens utviklingshorisont.**

Rådmannsmøte 20. mars

Formålet med rådmannsmøtet var å oppsummere prosjektet fra oppstarten med utgangspunkt i idéen om å etablere en regionalpark til avslutningen med det politiske verkstedet på Listertinget. Det var særlig fokus på funn relatert

til den regionale styrings- og organisasjonsstruktur, dvs. den politiske-strategiske dimensjonen av arbeidet og den tjenesteytende funksjonen – her eksemplifisert som nærings samarbeidet. Presentasjonen viste dermed funn om utfordringer i Listersamarbeidet, de organisasjonsmodeller og perspektiver på bærekraftig verdiskaping som var kommet frem gjennom samlinger og verksteder. I tillegg – for å sette det regionale samarbeidet inn i et større perspektiv – ble det vist organisasjonsmodeller fra andre regionale samarbeid i Norge (Haugaland vekst i Rogaland, og Valdres natur og kulturpark i Oppland). Følgende hovedutfordringer ble presentert som utgangspunkt for å revitalisere og restrukturere styrings- og tjenestesamarbeidet i Listerregionen:

1. Skille mellom type oppgaver
 - Politisk-administrative utviklingsoppgaver (politikk)
 - Tjenestesamarbeid, informasjons og støttefunksjoner (administrasjon)
2. Skille mellom hva skal gjøres på kommunalt og mellomkommunalt nivå
 - Det er lite effektivt å gjøre de samme oppgavene to ganger
 - Det skaper gnisninger når rollene ikke er avklart
3. Hvordan sikre legitimitet
 - Representasjon i de ulike arenaene
 - Forholdet mellom legitimitet gjennom *informasjon* og forankring/eierskap (kroppsliggjøring) gjennom deltakelse
4. Effektive styringsformer og styringsinstrumenter
 - Hvordan komponere og formalisere Listertinget for å sikre en balanse mellom legitimitet gjennom deltakelse og effektivitet (representasjon)
 - Hva skal mandatet til Listertinget være?
 - Hva skal oppgavene og mandatet til leder og stab være
 - Hva skal være Listerrådets funksjon, mandat og sammensetning
 - Hva skal være ordførernes og rådmennenes rolle?

Presentasjonen ble oppsummert med en fremstilling av ulike organisasjonsstrukturer som på ulike måter adresserte hovedutfordringene i Listersamarbeidet. Dette diskuteres videre i kapittel 4.2.

Rådmannsmøtet diskuterte de fire utfordringene og hvordan ulike organisasjonsmodeller svarte på disse utfordringene. Diskusjonene viste at forståelser mellom legitimitet og effektivitet i praksis er vanskelige å balansere. På den ene siden har prosessen vist at det er et stort behov for bedre forankring, deltakelse og legitimitet av det regionale samarbeidet på den kommunale arena. På den andre siden er det også et ønske i kommunene om effektiv styring og forenkling av styringslinjer i samarbeidet.

Det ble ikke tatt noen beslutninger på rådmannsmøtet, men det var enighet om at saken burde legges frem for og drøftes videre i Listerrådet.

Listerrådet 3. april

Formålet med Listerrådet var å «overlevere» funn fra forsknings- og utviklingsprosjektet til videre politisk behandling. Presentasjonen fra forsknings-teamet introduserte utgangspunkt og funn gjennom prosessen, de utfordringer som var blitt identifisert og hvordan det var jobbet med disse gjennom utvikling av styrings- og organisasjonsmodeller. Dermed ble utfordringene presentert og eksplisitt satt i sammenheng med nye styringsmodeller. Disse aspekter diskuteres ytterligere i kapittel 4.2.

Leder for styringsgruppen gjorde deretter en kort oppsummering av prosessen og skisserte det videre utviklingsløpet frem mot en justert organisasjonsmodell og videre satsing på bærekraft som strategisk tema.

Prosjektets nytte og sentralitet ble trukket fram i den videre drøftingen og det ble gitt en generell anmodning om å legge til rette for å videreutvikle arbeidet med bærekraftig verdiskaping og en tilrettelagt organisasjonsmodell som sikrer samarbeidets legitimitet og effektiv styring.

4 Refleksjoner og perspektiver

Bevegelser i forståelsen av det regionale samarbeid

Samarbeidet mellom forskningsprosjektet BIOSREG og Listerrådet har pågått over tre år. Prosjektet har vært i kontinuerlig utvikling gjennom møter, seminarer og verksteder. Det har vært gjensidige presentasjoner, diskusjoner og refleksjoner mellom det regionale arbeid i praksis og forskningsprosjektets problemstillinger og teoretiske perspektiver.

BIOREG-prosjektet utviklet seg dermed fra å være et forprosjekt om en regionalpark og de perspektiver om bærekraft og organisering det kunne medføre, til å bli et strategisk prosjekt om bærekraftig verdiskaping og revitalisering av det regionale Listersamarbeidet. Denne prosessen ble mellom august 2016 og april 2017 diskutert, formet og forankret gjennom 12 møter, seminarer og verksteder med aktører fra Listersamarbeidet, Listerrådet, næringsutviklere og regionale parter, og avslutningsvis med Listertinget med deltakelse av alle seks formannskap fra kommunene.

Prosesen viser at det er en interesse for å adressere temaet om bærekraft på den regionale arenaen. Spesielt ordførere og regionale næringsaktører er bevisste på at diskusjoner om samfunnsutvikling og strategisk næringsplanlegging må adressere begrepet og posisjonere regionen nasjonalt i dette fremvoksende paradigmet om «bærekraftige verdiskaping» eller den «grønne omstilling».

Alle møtepunkter har inneholdt diskusjoner om bærekraft som begrep. Det er blitt diskutert at bærekraftig verdiskaping er viktig og at regionen har mange unike fortrinn for å skape utvikling basert på fornybare naturressurser og for å skape bedre ressurskretsløp i regionen. Klima og miljøplaner anses som viktige og det er på flere møter uttalt et ønske om at disse skal revideres på regionalt nivå. Den fornybare energiproduksjonen i regionen har vært diskutert både med tanke på nye måter å utnytte energien på (f.eks. grønne datasentre, regional energioverføring) og med tanke på perspektiver om et mer aktivt eierskap (forvaltning og utbygging av grønn energi). Når det kommer til næringsutvikling har spesielt de fremvoksende blå-blå næringene innen marin sektor vært presentert som en ny mulighet for å skape økonomisk vekst basert på fornybare marine ressurser. Ressurskretsløp i regionen innen landbruk og skogsbruk – og som større bio-økonomiske ressurskretsløp mellom ulike sektorer - ble også diskutert på både dialogseminaret og Listertinget. «Branding» eller posisjonering av regionen som en «grønn region» ble også presentert i

Listertinget og koblet til perspektiver om en attraktiv region for både nye næringer og innbyggere. I tillegg ble de «grønne» perspektivene satt i sammenheng med utdanning- og kompetansehevingstiltak, både i skolesystemet og i samarbeid med ekspertkunnskap. Konseptet om bærekraft ble dermed oversatt og brukt til å belyse og diskutere eksisterende samfunnsutvikling i regionen.

Proessen avdekket også noen paradokser for regional politikkutforming – kanskje spesielt på slike «vriene» utfordringer som bærekraft. På den ene siden er den regionale arenaen *territorielt og relasjonelt* en skala som kan være i stand til å adressere bærekraftbegrepet. Det er på denne skala det kan diskuteres koblinger som går på tvers av kommunale ressurser og samarbeid mellom nærings- og forvaltningsaktører i regionen. Samtidig er denne regionale arenaen i en kontinuerlig *legitimerings- og styringskrise*. I løpet av prosessen har styringsroller mellom det kommunale og regionale hvert diskutert og formet inn i ulike typer av organisasjonsmodeller. Argumentasjonen har handlet om at det må etableres bedre styringsstrukturer og rolleavklaringer mellom det kommunale og regionale nivået for å sikre en mer effektiv og bedre styring.

Samtidig er det viktig å understreke at styringskrisen ikke bare handlet om en mer rasjonell styringsstruktur og effektiv organisering, men også om legitimitet. Helt siden første møte i arbeidsgruppen i september 2016 og gjennom alle påfølgende møter med styringsgruppen, ble det klart at det regionale samarbeidets *legitimitet* i kommunene var et stort tema for spesielt ordførerne. Det var med andre ord også et ønske om at revitalisere selve ideen om det regionale samarbeidet på det kommunalpolitiske nivået. Ideen om å styrke legitimitet gjennom deltakelse og spørsmålet om representasjon på ulike arenaer var derfor et av de viktigste aspekter i prosessen og i forslag til nye organisasjonsstrukturer.

Resultater av prosessen

- Generell aksept av at bærekraft er et overgripende politisk tema og mål
 - Alle snakker om det og det er en rød tråd gjennom alle regionale møtepunkter
 - Vektlegges av politisk ledelse som et overordnet mål
- Stort fokus på rolleavklaring og organisering
 - Aksept av at samarbeidet må arbeide med balansen mellom legitimitet og effektivitet

Bærekraftbegrepet kan dermed sies å være tilstede på den regionale arenaen som et strategisk begrep når samfunnsutvikling på regionalt nivå diskuteres. Begrepet forstås også som en del av en strategisk posisjonering mot det nasjonale styringsnivået og signaler fra nasjonal politikkutforming. Likevel ble de

innholdsmessige diskusjonene om hva bærekraft kan være ofte avløst av diskusjoner om organisering, styringsroller og legitimitet på møtene i styrings- og prosjektgruppen.

På seminaret og verkstedene ble begrepet til dels operasjonalisert og satt i sammenheng med en «økologisk modernisering» eller «for-grønning» av eksisterende virksomhet og økonomiske interesser, samt muligheter for utnyttelsen av nye typer fornybare ressurser innen hav, skog og landbruk. Men det ble ikke tatt opp tematikker eller pekt på andre utviklingsretninger som kunne utløse konflikter eller ville kreve prioriteringer av nye tiltak over eksisterende interesser.

Åpninger og lukninger for regionalpolitisk bærekraft

Den innledende regionale prosessen med ordførere og rådmenn og Listerrådets fokussamling viste at det var en åpenhet for å fastholde bærekraft som et strategisk begrep på den regionale arena.

Dialogseminaret med rådmenn, ordførere og næringsutviklingsaktører fra kommunalt og regionalt nivå, viste at det var en bevissthet og vilje til å jobbe med begrepet i et næringsutviklingsperspektiv. Gruppearbeidet viste at det var mulig å koble flere ulike satsninger i regionen til bærekraft og den «grønne økonomi» og at det var et ønske om å utvikle disse videre.

Listertinget – som et politisk verksted - med seks kommunale formannskap, var et forsøk på at etablere politisk legitimitet i regionen for videre satsning på felles regionale strategiske satsninger rettet mot bærekraftig verdiskaping. På den ene siden viste denne arenaen at begrepet var relevant å diskutere blant politikere og kunne kobles til eksisterende forståelser av den regionale utviklingen. Videre viste gruppearbeidet at bærekraftig verdiskaping ble forstått som del av en større regional utviklingsutfordring, og at det var et behov for å adressere dette på en større arena (territorielt) enn den kommunale. Dermed bidro Listertinget på sitt vis til å legitimere et regionalt strategisk arbeid for bærekraftig verdiskaping.

På den andre siden viste dette politiske verkstedet også at det oppstod visse lukninger. Det viste seg vanskelig å tenke utover de eksisterende rammene og skape kreative og visjonære perspektiver for en regional bærekrafttenkning. Det kan argumenteres for at prosessen på det politiske verkstedet ikke var godt nok planlagt og ikke skapte gode nok metodiske rammer for gruppearbeidet.

De tematiske stiene som gruppearbeidet relaterte seg til var kanskje for abstrakte og fjerne fra den regionale konteksten til å fungere som katalysatorer for kreative prosesser.

Det kan også diskuteres om arenaen ble for «homogen». Ideen om det politiske verkstedet som en arena for regional politikkutvikling skulle kanskje ha involvert flere ulike aktører. Den viktigste deltakergruppen var politiske aktører fra kommunene (formannskapene) og fylkeskommunen. Det kan tenkes at deltakelse av næringsaktører, lag, foreninger, interesseorganisasjoner ol. kunne ha bidratt med flere ulike perspektiver på bærekraftig verdiskaping på et regionalt nivå. En slik sammensetning av flere aktører ville dermed kanskje kunne ha bidratt med å tenke utover det eksisterende og skape mer visjonære perspektiver for regionens utvikling i en bærekraftig retning.

Utfordringer for bærekraftig regional utvikling

- Bærekraftbegrepet «melts into air»
 - Generell retorikk
 - Manglende strategisk innhold
 - Problem med å oversette, refortolke og kontekstualisere
- «Lock-in»
 - Manglende kreativitet og sosial læring
 - Manglende kunnskap om region og tematikk
 - Homogen sammensetning av aktører (politikere)
- Politiske og institusjonelle skygger
 - Andre presserende tematikker (infrastruktur, kommunereform)
 - Organisering og strukturering av det regionale samarbeid
- Policyutvikling – metode og prosess
 - Tematikk som skaper gjenklang i regionen – treffer eksisterende forståelser
 - Forberedelse av kommune politikere
 - Heterogen sammensetning av aktører
 - Tid (for rask prosess)

Proessen viser dermed overordnet sett at de regionale aktørene kan reflektere bærekraftbegrepet i den regionale konteksten og koble det til eksisterende næringsliv, regionale planer og samfunnsutviklingsperspektiver i regionen. Det er dermed mulig å argumentere med at Listerregionen allerede kan posisjonere seg som en region som jobber med bærekraft på mange arenaer basert på regionale ressurser og strukturer. Fra et mer kritisk og radikalt perspektiv kan man på den andre siden argumentere for at den regionale prosessen ikke åpnet eller utfordret mer gjennomgripende visjoner for hvordan regionen kunne utvikle politikk eller strategiske perspektiver for en mer bærekraftig samfunnsutvikling. Dialogseminaret og Listertinget skapte dermed ikke visjoner for hvordan bærekraft kan «oversettes» og utfordre noen eksisterende måter å tenke sammenheng mellom økologisk ressursforvaltning, økonomisk verdiskaping eller sosiokulturell velferd og det gode liv i regionen.

Det er utfordrende å adressere temaer som i prinsippet innebærer diskusjoner, avveininger og prioriteringer av interesser og verdier – og dermed konfliktfylte avgjørelser – på en regional arena. Når slike vriene utfordringer diskuteres på en arena uten formell myndighet og som er avhengig av kommunal beslutningsmyndighet, utfordres prinsippet om konsensusbeslutninger som ligger til grunn for organiseringen av samarbeidets styringsstruktur. Den regionale arenaen i Listersamarbeidet har ikke tradisjon eller kultur for å diskutere kontroversielle utviklingsperspektiver – og det er derfor kanskje vanskelig å åpne større diskusjoner som også krever et kritisk perspektiv på de eksisterende utviklingsperspektiver. Derfor kan heller ikke diskusjoner om bærekraftig utvikling «løses» på en regional arena, men de kan bringes inn på den regionale – og kommunale politiske dagsorden – og over tid legge grunnlag for nye forståelser og forhandlinger om nye tiltak og strategier.

Deltakelse og representasjon

I prosessen har vi pekt på noen forutsetninger som danner utgangspunkt for å diskutere en god styringsmodell for bærekraftig regionalutvikling i Listersamarbeidet.

For det første er *bærekraftighet et politisk prosjekt* – ikke et teknisk eller vitenskapelig prosjekt. Det betyr at spørsmål om bærekraftighet, strategier og valg knyttet til det, må behandles som politikk og være del av en aktiv politikkutforming. Bærekraft krever politisk styring og må derfor være en del av en levende politisk debatt, også på regionalt nivå. Listersamarbeidets utfordring er da å lage en arena for kollektiv politisk debatt som både sikrer effektiv styring, men som også skaper legitimitet og ansvarliggjør aktørene i en bred samfunnskontekst.

For det andre er *forankring og tillit* sentrale forutsetninger for å sikre legitimitet og effektivitet også i bærekraftig regionalutvikling. Spørsmålet som må stilles og løses er hvordan vi kan organisere en arena som sikrer og skaper en god forankring og tillit til den politikken som utvikles på en regional arena. Dette er særlig viktig for denne typen regionale samarbeid, fordi det ikke er formalisert som et politisk-administrativt organ med egen beslutningsmyndighet.

Dette innebærer at målet for arbeidet med revitalisering av Listersamarbeidet som en arena for bærekraftig utvikling er å skape en modell som er en aktiv politisk arena – et politisk verksted – som skaper og sikrer legitimitet, som er effektiv og produserer politikk som oppleves effektiv, og som har en form og

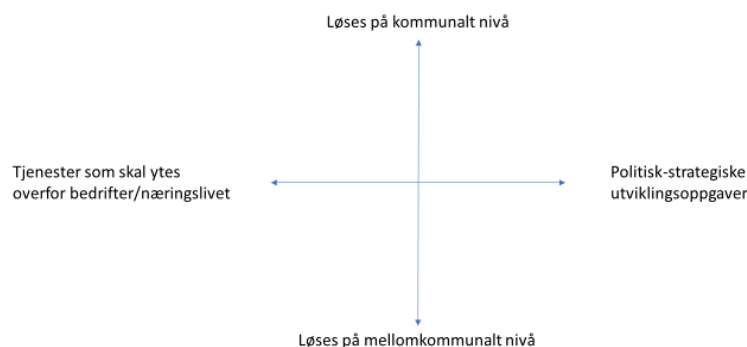
relasjon til det formelle styringssystemet som sørger for forankring, tillit og ansvarsutkreving.

Gjennom arbeidet i prosessen har vi sett at Listersamarbeidets utfordringer kan oppsummeres i tre punkter som må løses for å skape en effektiv og legitim modell for bærekraftig verdiskaping i Listerregionen.

- 1) *Listersamarbeidet har varierende lokal legitimitet.* Samarbeidets input-legitimitet; dvs. forankring og bredden i den reelle deltakelsen er ujevn. Det er i hovedsak en relativt liten krets aktører som deltar i samarbeidsarenaene, der et utvalg politiske aktører dominerer. Bredden og den reelle deltakelsen fra ulike samfunnsfunksjoner kan derfor diskuteres som et mulig forbedringspunkt. Dette har direkte innvirkning på samarbeidets output-legitimitet gjennom at det er varierende hvor nyttig samarbeidet oppleves å være i lokalsamfunnene generelt. Dette punktet er selvsagt også knyttet til effektivitet fordi denne formen for legitimitet skapes ved at samarbeidet oppleves som effektivt.
- 2) *Listersamarbeidets organisering er preget av en uklar rolleforståelse og styringsstruktur.* Samarbeidet har ingen reell beslutningsmakt og er derfor en relativt svak politisk arena relatert til de enkelte kommunestyrene. Hvordan denne relasjonen kan styrkes vil derfor være et sentralt tema for revitaliseringsarbeidet. I tillegg er det et relativt uavklart forhold mellom samarbeidet som en felles arena for strategisk politikktutforming, og de oppgavene som er basert på koordinering og direkte administrativt samarbeid om tjenesteproduksjon. En fremtidig organisering bør derfor avklare dette forholdet og tydeliggjøre ansvarsfordelingen og relasjonen mellom politisk-strategisk utviklingsarbeid og administrativt tjenestesamarbeid. Det første er et ansvar for politiske aktører. Det siste kan være et resultat av politikk og politisk samarbeid, men er i funksjon et ansvar for administrative aktører.
- 3) Som en konsekvens av dette ser vi også at *organiseringen av nærings-samarbeidet er preget av mange aktører og ulike organisasjonsformer både på kommunalt og mellomkommunalt nivå.* Resultatet er at nærings-samarbeidet oppleves som lite effektivt og uoversiktlig. Vi mener at det er behov for å avklare og lage en arbeidsdeling i to dimensjoner. Den ene dimensjonen omhandler hva det er som er politisk-strategiske oppgaver på næringsfeltet (og hvem som skal fasilitere denne typen oppgaver) og hva det er som er tjenesteytende oppgaver (og hvem som skal yte denne typen service på regionalt nivå). Den andre dimensjonen er knyttet til arbeidsfordeling mellom oppgaver løst på regionalt nivå kontra kommunalt

nivå. Det store spørsmålet er «hvem gjør hva» på en slik måte at næringsarbeidet blir mest mulig effektivt i skjæringspunktet mellom disse dimensjonene.

To utfordrende dimensjoner i organisering av næringssamarbeidet

Oppsummert er det dermed fire problemstillinger som må løses i en fremtidig styringsmodell for et Listersamarbeid. Problemstillingene er generelle og ikke bare tilknyttet temaet bærekraftig utvikling, men gitt forutsetningen om at bærekraftig utvikling er et genuint politisk spørsmål som krever politiske drøftinger og beslutninger også på regionalt nivå, så vil det å løse disse problemstillingene være viktig for å legge et godt organisatorisk grunnlag for dette politikkkfeltet på regionalt (mellomkommunalt nivå).

1. Hvordan skille mellom type oppgaver?
 - Politisk-administrative utviklingsoppgaver (politikk)
 - Tjenestesamarbeid, informasjons- og støttefunksjoner (administrasjon)
2. Hvordan skille mellom hva som skal gjøres på kommunalt og mellomkommunalt nivå
 - Det er lite effektivt å gjøre de samme oppgavene to ganger
 - Det skaper gnisninger når rollene ikke er avklart
3. Hvordan sikre legitimitet – forankring, tillit, anerkjennelse?
 - Ulike former for legitimitetsutvikling
 1. Direkte deltakelse - Representasjon i de ulike arenaene
 2. Indirekte deltakelse - legitimitet gjennom *informasjon* og åpenhet

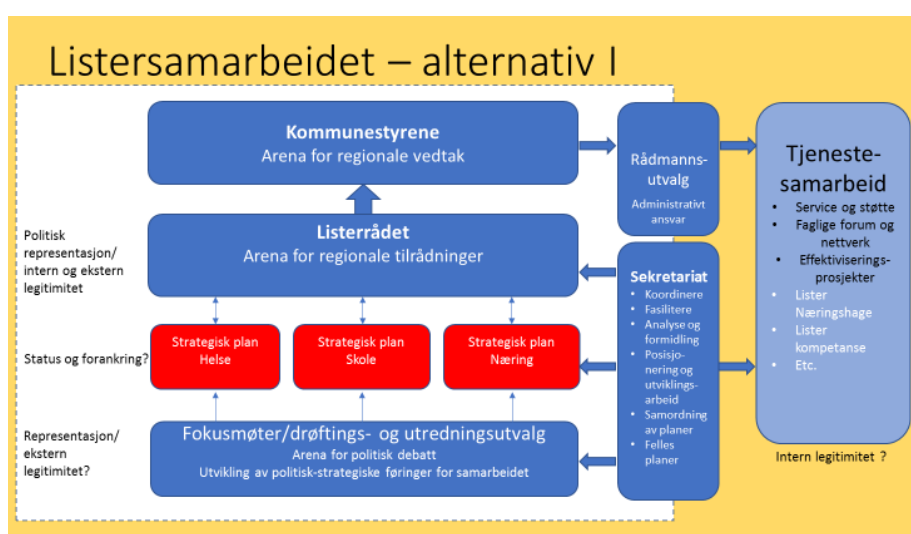
- Legitimitet for hvem?
 1. Ekstern legitimitet – legitimitet i befolkningen og hos interesseaktører (f.eks. næringsliv)
 2. Intern legitimitet – legitimitet internt i organisasjon (f.eks. i den enkelte kommunes politisk-administrative system)
- 4. Hvordan utvikle effektive styringsformer og styringsinstrumenter
 - Hvordan organisere Listersamarbeidet for å sikre en balanse mellom legitimitet og effektivitet?
 - Hvilke arenaer skal samarbeidet inneholde og hvordan skape en effektiv (og demokratisk) beslutningsstruktur?

Basert på disse problemstillingen har vi i gjennom hele prosessen arbeidet med ulike former for styringsmodeller som et utgangspunkt for å diskutere revitalisering av Listersamarbeidets styringsstruktur. Ulike varianter har vært presentert og drøftet og nye justerte modeller har blitt utarbeidet etter hvert som diskusjonen har utviklet seg. Hensikten med disse modellene har ikke vært å lage en «endelig» og «perfekt» modell for hvordan denne typen samarbeid kan organiseres, men å lage et utgangspunkt for å diskutere ulike alternativer og problemstillinger knyttet til organisering.

Mot slutten av prosessen presenterte vi to ulike modeller for Listerrådet, som er samarbeidets øverste organ. Begge modellene baserer seg på delingen mellom politisk-strategisk arbeid og tjenestearbeid (se figur) og vektlegger at arbeid med bærekraftig utvikling bør defineres i utgangspunktet som et politisk felt med en styringsstruktur som sikrer bred deltakelse og legitimitet for politiske mål og tiltak. Det er samtidig viktig å skape gode forbindelseslinjer mellom det politiske feltet både tilbake til kommunenes politiske organer og til de administrative tjenestesamarbeidene, enten de skulle være organisert som regionalt samordnet og koordinert, eller som rene kommunale funksjoner. Rådmannsutvalget og samarbeidets sekretariat fungerer som forbindelsesledd mellom det politiske-strategiske samarbeidet og det administrative tjenestesamarbeidet.

Det første alternativet definerer en arena for debatt og drøfting som et utgangspunkt for samarbeidet. Dette vil imidlertid være en arena der særinteresser (stakeholders) og ekspertkunnskap naturlig nok vil ha en fremtredende rolle som kunnskapsgrunnlag for politikkutforming. Hensikten med denne arenaen er å ha en inkluderende og kunnskapsbasert drøftingsarena som utgangspunkt for å utvikle politisk-strategisk føringer i samarbeidet. På denne måten sikres bred representasjon og grunnlag for bred legitimitet. Dette kan så tas videre i mer avgitte tematiske arenaer for strategisk utvikling for å sikre

en status og forankring for å utvikle strategier, mål og tiltak på de konkrete politikkkfeltene. Listerrådet blir så en politisk arena der de strategiske føringene omdefineres som politiske mål og fremstår som anbefalinger til de enkelte kommunestyrene som gjøre formelle beslutninger om iverksetting. De konkrete tjenestesamarbeidene fremstår da som iverksetting av politikken og koordineres gjennom rådmennenes administrative ansvar i tillegg til en regional sekretariatsfunksjon knyttet til samarbeidets daglige leder som har som oppgave å koordinere, fasilitere, analysere og formidle de fellespolitiske posisjonene som er avtalt på den politiske arenaen.

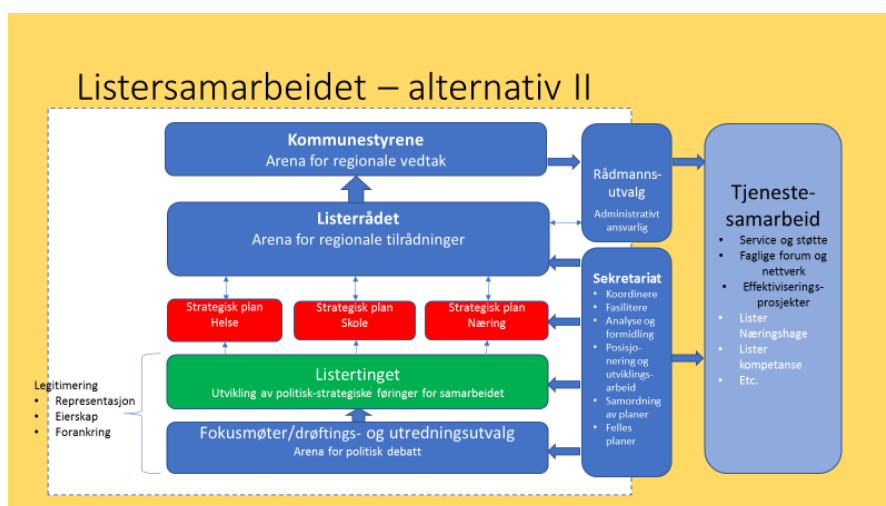

Spørsmålene som må drøftes ut fra denne modellen er følgende:

- 1) Hva slags representasjon/deltakelse skal ligge til grunn for den brede drøftingsarenaen?
 - Sikrer fokusmøtene en god nok politisk forankring av regionale strategiske føringer?
 - Er det behov for et «Listerting» i tillegg for å sikre politisk bred debatt og forankring?
- 2) Hvordan skal beslutningsstruktur være for det politiske samarbeidet?
 - Hvem skal representere beslutningstakere i Listerrådet?
 - Hvilken status har «beslutninger» i Listerrådet?
 - Hvem har ansvar for å ta regionale saker videre til beslutning i kommunestyrene?
- 3) På hvilken måte kan man sikre et effektivt tjenestesamarbeid?

- Hvordan sikre en enhetlig styringsstruktur for tjenestesamarbeidene?
- Hvordan sikre en intern legitimitet mellom de regionale tjenestesamarbeidene og kommunens administrasjon?

Den store utfordringen med å sikre det regionale samarbeidets legitimitet er knyttet til hvordan legitimering skapes gjennom representasjon. I det andre alternativet foreslås det å legge ytterligere vekt på den brede deltakelsen ved å legge til Listertinget som en arena for strategisk politikkutforming. Listertinget består av formannskapsmedlemmene fra alle kommunene, i tillegg til politiske representanter fra det fylkeskommunale nivået. Hensikten med å inkludere denne arenaen vil da være å sikre en tidlig politisk forankring i de enkelte kommunene (og fylkeskommunen) og dermed styrke den interne legitimiteten i det politiske systemet på et tidlig tidspunkt. Det vil gjøre at de sakene som er produsert, drøftet og formulert som strategiske føringer, og foreslått som politiske anbefalinger gjennom Listerådet, allerede er kjent når de kommer til politiske drøfting og beslutning i de enkelte kommunestyre. Det betyr at modellen bidrar til å styrke det representative demokratiet på den regionale arenaen. Ulempen kan selvsagt være at samarbeidsmodellen kan virke omfattende, tid- og ressurskrevende og dermed lite effektiv. Effektivitet handler imidlertid ikke bare om kostnader og effektiv problemløsning, men også om i hvilken grad politikken er forankret og etterlevs. Det siste krever kjennskap og anerkjennelse som igjen bare kan oppnås gjennom bred involvering og deltakelse (Bäckstrand, 2006; Kronsett, 2013).

Utgangspunktet for prosjektet var å finne gode modeller for å organisere bærekraftig utvikling, forstått som balansen mellom ivaretagelse av natur og kulturressurser og utvikling/verdiskaping, som jo var kjernen i regionalparkkonseptet. Som del av vårt arbeid med ulike modeller har vi derfor både brukt nærings samarbeidet i Lister samarbeidet som prisme og sett nærmere på de utfordringene som knytter seg til nærings samarbeidet og politikk for verdiskaping.

Nærings samarbeidet i Listerregionen er preget av spenningen mellom de samme dimensjonene som er omtalt ovenfor. Mellom politisk-strategiske utviklingsoppgaver og tjenester som ytes overfor bedrifter og næringsliv på den ene siden og på den andre siden mellom oppgaver som løses av kommunale næringsavdelinger/-selskaper og det interregionale nærings selskapet Lister Nyskaping. Som del av dialogseminaret som er beskrevet ovenfor ba vi de ulike aktørene om å plassere sine ulike oppgaver ut ifra disse dimensjonene. En bearbeiding og fortolkning av resultatene gir et interessant bilde.

En del oppgaver er det relativt stor enighet om hvor de hører hjemme, som for eksempel regulering av næringsareal (kommunal tjenesteoppgave), arealplanlegging og stedsutvikling (kommunal politisk-strategisk oppgave), hjelp til eksterne finansiering og nasjonale støtteordninger (regional tjenesteoppgave) og arbeid med ulike planer som strategisk næringsutvikling, samferdsel, energi/miljø/det grønne skiftet og store utviklingsprosjekter (regional politisk-strategisk oppgave). Andre oppgaver var det mindre enighet om hvor de sorterer som veiledning/rådgivning, nettverksarbeid, posisjonering/lobbying, kunnskap og kompetanse, profileringsbranding. Denne typen oppgaver ble av

ulike aktører plassert på ulike steder i forhold til de to dimensjonene som figuren ovenfor viser. Dette gir grunnlag for gnisninger og viser behovet for å gjøre tilsvarende avklaringer av roller og funksjoner som beskrevet for det generelle samarbeidet også på næringsfeltet.

Hvis vi skal omsette dette i ulike former for stiliserte modeller for nærings-samarbeidet ser vi to alternative modeller som et grunnlag for diskusjon:

- Alt næringsarbeid ivaretas av en felles mellomkommunal enhet
 - Kommunene kjøper tjenester av enheten
 - Fordel: Styrker kompetansemiljøet, øker effektiviteten
 - Utfordring: krever en total omorganisering av arbeidet i kommunene inn i en felles interkommunal enhet
- Lokale næringsavdelinger/enheter opprettholdes
 - Det gjøres et organisasjonsutviklingsprosjekt for å utrede oppgavefordelingen mellom kommune og Listersamarbeidet
 - Fordel: Noen oppgaver er lokale og krever lokal kunnskap, sikrer kort avstand til næringslivet
 - Utfordring: Potensial for rollesammenblanding mellom nivåer, krever en drøfting av styringsstrukturen med tanke på relasjonen mellom det folkevalgte systemet/kommuneadministrasjonen

På den ene siden ser det ut til å være et behov for å tydeliggjøre den politiske dimensjonen i nærings-samarbeidet og skille bedre mellom politisk-strategiske oppgaver og oppgaver som omhandler bedriftsrettet støtte og veiledning. Dette kan oppnås ved å gjøre en presisering av hvilke deler av samarbeidet det er som skal ha ansvar for de ulike typene oppgaver slik at næringspolitikk faktisk utøves og drøftes av politiske aktører og fører til politiske beslutninger. På den andre siden er det nødvendig å skape gode relasjoner mellom de kommunale næringsavdelingene/-selskapene og det regionale nærings-selskapet. Dette kan f.eks. gjøres gjennom jevnlig koordineringsmøter, men også gjennom eierstruktur der f.eks. kommunenes nærings-sjefer er koblet opp til det interkommunale nærings-selskapet gjennom selskapets styre.

5 Potensialer og anbefalinger for veien videre

I det følgende fremsettes det fem aspekter av fremtidig arbeid med bærekraftig regionalutvikling på Lister som vi mener dette prosjektet har vist at det er et behov for.

De tre første tre peker på mulige retninger for det videre strategiske arbeidet på ulike styringsnivå.

De to siste handler om et kunnskapsbehov for å forstå bærekraftig utvikling i Listerregionen fra henholdsvis et næringsperspektiv og et innbygger-/borgerperspektiv.

I. Det er behov for vertikal samordning av målsetninger og strategier mellom kommunalt, regionalt og fylkeskommunalt styringsnivå

Listerrådet har sammen med rådmenn og kommunale politikere diskutert og utviklet perspektiver for mulige regionale utviklingsretninger. Resultatet av disse prosesser er ikke forankret i planverk eller politiske vedtak i de deltagende kommuner i Listersamarbeidet. For å videreføre arbeidet med disse regionale utviklingsperspektivene er det behov for en bedre samordning mellom Regionplan Agder og Listerrådets arbeid. En slik samordning mellom det lokale og fylkeskommunale nivået vil også kunne bidra til å koble regionale perspektiver om bærekraftig verdiskaping til nasjonale politiske mål (f.eks. Meld. St. 18 2016-17) og internasjonale perspektiver om bærekraftig utvikling (f.eks. FNs bærekraftsmål, Parisavtalen, etc.). En videre samordningsprosess med forankring i det regionale arbeid gir mulighet for å utvikle en forpliktende regional plan på tvers av Listerkommunene. Dermed kan det jobbes mot å definere og forankre strategiske grep i kommunale planverk for bærekraftig verdiskaping på lang sikt.

II. Behov for å videreutvikle Listersamarbeidet som en aktiv politisk strategisk debattarena med bred deltakelse fra ulike samfunnsaktører

Proessen viser at det er et kontinuerlig behov for å forankre og skape legitimitet for Listerrådets arbeid og for regionale utviklingsstrategier i kommunistyrene og den offentlige debatten. Næringsutvikling har vært et sentralt tema i denne prosessen om hvordan kommunene gjennom regional politiske føringer kan legge til rette for mer bærekraftig verdiskaping. Prosessen viser at det er politisk enighet på den regionale arena om at dette er et svært viktig tema fremover og at det er viktig at regionen posisjonerer seg nasjonalt. Det

er dermed et behov for å definere hvilke strategiske områder Lister kan utforme som kan ha nasjonal betydning og påvirkning. Samtidig viser prosessen at det er behov for å kontinuerlig styrke legitimiteten til regionale målsetninger og dermed et behov for en regional arena for (offentlige og private) samfunnsaktører i regionen.

III. Behov for å implementere prinsipper om bærekraft som del av en innovativ offentlig sektor

Innenfor rammen av bærekraftig innovasjon kan også offentlig sektor ses som en betydelig bedrifts- og tjenesteaktør i Listerregionen. Listerregionen har erfaring med faglig tjenestesamarbeid på tvers av kommunene. Et regionalt samarbeid burde også kunne utvikle perspektiver for hva prinsipper om bærekraft kan tilføre tjenesteutvikling og drift av de offentlige funksjoner. Kommunene har som tjenesteleverandører og -eiere mulighet for å vurdere hvordan bærekraftperspektivet kan integreres i tjenesteutviklingen.

IV. Behov for et næringsperspektiv på bærekraftig verdiskaping og regionalt samarbeid

Prosesen har vist at det er et behov for å undersøke hvordan næringslivet forholder seg til politiske ideer og utviklingsperspektiver om bærekraft, og hvilke strategier næringslivet ser som ønskelige. Først og fremst vil det være relevant å undersøke hva næringslivsaktører i regionen mener er hindringer/muligheter for (bærekraftig) utvikling i dag, hvordan de forholder seg til de eksisterende næringsapparatet i regionen/kommunen i dag, hvordan de mener et offentlig næringsapparat kan støtte utviklingen fremover, og hvilke former for regionale samarbeidsnettverk de mener er relevante å etablere. Et slikt kunnskapsgrunnlag vil sammen med de politiske utviklingsperspektiver kunne danne grunnlag for et mer fokusert, effektivt og strategisk forankret arbeid for bærekraftig utvikling i regionen.

V. Behov for å inkludere en bredere offentlighet i utformingen av bærekraftig regional utvikling

Legitimiteten til den regionalpolitiske arenaen har vært et hovedtema i denne prosessen. Dette handler i særlig grad om forankringen av det regionale samarbeid på den kommunale styringsarena og den brede offentligheten. Bærekraftig utvikling ble i denne prosessen ansett som et viktig tema. Samtidig viste det seg også utfordrende å ta innovative og radikale grep for å definere nye perspektiver for regional utvikling. Det er ansett som en generell utford-

ring innen teorier om bærekraftig omstilling at det er for lite kunnskap og involvering av sivilsamfunnet i slike omstillingsprosesser. Både for å skape legitimitet for omstilling, men også for å skape nye ideer, mobilisering og drivkraft for omstilling. Det kan dermed være et behov for å innsamle kunnskap om hvordan regionale innbyggere forholder seg til bærekraft i hverdagen og hva deres ønsker om «utvikling» handler om. Det kan gjøres som gjennom ulike typer metoder som intervju, spørreskjema eller fokusgrupper. En annen inngang til kunnskapsinnsamling er gjennom deltakelse. I teorier om planlegging og politikkutvikling, samt i Plan- og bygningsloven, vektlegges bred deltakelse i planprosesser som et viktig premiss for å skape legitimitet i beslutningsprosesser. Det kan dermed pekes på et behov for å inkludere flere aktører (også innbyggere) i prosessen med å utforme perspektiver på hva en regional bærekraftig utvikling kan være. Man kan spørre om det kanskje er behov for en ny type offentlig arena hvor innbyggere kan være med til å adressere det grunnleggende spørsmål om «Hvilke muligheter og utfordringer har «det gode liv» i Lister nå og i fremtiden?

Litteraturliste

- Bosworth, G., Annibal, I., Carroll, T., Price, L., Sellick, J., & Shepherd, J. (2015). Empowering Local Action through Neo- Endogenous Development; The Case of LEADER in England. *Sociologia ruralis*, 56(3), 427-449.
- Brundtland, G. H. (1987). Our common future. World Commission on Environment and Development. Oxford, United Nations.
- Bäckstrand, K. (2006a) Multi-Stakeholder Partnership for Sustainable Development: Rethinking Legitimacy, Accountability and Effectiveness. *European Environment*, 16, pp. 290-306.
- Bäckstrand, K. (2006b) Democratizing Global Environmental Governance? Stakeholder Democracy after the World Summit on Sustainable Development. *European Journal of International Relations*, 12(4), pp. 467-498.
- Du Pisani, J. A. (2006). "Sustainable development – historical roots of the concept." *Environmental Sciences* 3(2): 83-96.
- Dwyer, J. (1991). Structural and evolutionary effects upon conservation policy performance comparing a U.K. national and a French regional park. *Journal of Rural Studies*, 7, (3) 265-275
- Dryzek, J. S., & Stevenson, H. (2011). Global democracy and earth system governance. *Ecological Economics*, 70(11), 1865-1874. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2011.01.021
- Echebarria, C., et al. (2017). "Local sustainability processes worldwide: a systematic review of the literature and research agenda." *Journal of Environmental Planning and Management*: 1-29.
- Hajer, M. (2003) Policy without polity? Policy analysis and the institutional void. *Policy Sciences*, 36, pp. 175-195.
- Hajer, M., & Versteeg, W. (2005). A decade of discourse analysis of environmental politics: Achievements, challenges, perspectives. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 7(3), 175-184. doi:10.1080/15239080500339646
- Haukeland, P.I. & Brandtzæg, B.A. (2009) *Den brede verdiskapingen: Et bærekraftig utviklingsperspektiv på natur og kulturbasert verdiskaping*. Telemarksforskning-Notat, nr. 20.
- Jacobsen, D. I. (2014) *Interkommunalt samarbeid i Norge: former, funksjoner og effekter*, Fagbokforlaget.
- Kyllingstad N., Noemann, R., Zyzak, B. (2017) *Evaluering av Østre Agder*, Prosjektrapport 1/2017, Agderforskning
- Kronsell, A. (2013) Legitimacy for climate policies: politics and participation in the Green City of Freiburg. *Local Environment*, 18(8), pp. 965-982.

- Meadowcroft, J. (2009) What about the politics? Sustainable development, transition management, and long term energy transitions. *Policy Sciences*, 42, pp. 323-340.
- Meadowcroft, J., Langhelle, O. & Ruud, A. (2012) Governance, democracy and sustainable development: moving beyond impasse. In Meadowcroft, J., Langhelle, O. & Ruud, A. (eds.) *Governance, democracy and sustainable development: moving beyond impasse*. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 1-13.
- Melding til Stortinget nr.18 (2016-2017) fra Kommunal og Moderniseringsdepartementet med tittelen «Bærekraftige Byer og Sterke Distrikt»
- Mose, I., Weixlbaumer, N. (2007) A New Paradigm for protected Areas in Europe?, In: Mose, I. (Ed.) *Protected Areas and Regional Development in Europe. Towards a New Model for the 21st Century*, Aldershot
- Mose, I., 2010, Dynamiske Verneområder og Integret Bygdeutvikling, In: Haukeland, P.I, Svardal, S., Brandtzæg, B.A. (Eds.) *Landskapsøkonomi*, Rapport: Telemarksforskning
- Normann, R. H., & Vasström, M. (2012). Municipalities as governance network actors in rural communities. *European planning studies*, 20(6), 941-960.
- Polese, F. (2009) Local Government and Networking Trends Supporting Sustainable Tourism: Some Empirical Evidence In *Cultural Tourism and Sustainable Local Development*, L. F. Girard & P. Nijkamp, eds., Ashgate
- Ringholm, T., et al. (2009). *Kommunen som samfunnsutvikler*. En undersøkelse av norske kommuners arbeid med samfunnsutvikling, NORUT nr. 8
- Termeer, C. J., Dewulf, A., Breeman, G., & Stiller, S. J. (2015). Governance capabilities for dealing wisely with wicked problems. *Administration & Society*, 47(6), 680-710.
- Vasström, M. (2016) Openings and Closures of the Environmental Planning Horizon Participatory Experiences From Norway. *Commons, Sustainability, Democratization: Action Research and the Basic Renewal of Society*. H. P. N. Hansen, Birger Steen; Sriskandarajah, Nadarajah; Gunnarsson, Ewa, Routledge Oxon..

Fou-informasjon

Tittel	Legitimitet for bærekraftig regionalutvikling – erfaringer fra Listerregionen
Oppdragets tittel	BIOSREG – Bærekraftig innovasjon i offentlig sektor
Prosjektleder	Hans Kjetil Lysgård
Forfattere	Mikaela Vasstrøm, Hans Kjetil Lysgård, Hanne Haaland, Jørn Cruickshank
Oppdragsgiver	Regionale Forskningsfond Agder
Rapport type	Prosjektrapport
Rapport nr	4/2017
ISSN-nummer	0808-5544
Tilgjengelighet til rapporten	Bærekraftig verdiskaping, regional utvikling, regionråd, legitimitet, styring, politikk utvikling, regional park

Agderforskning AS
Post- og besøksadresse:
Kristiansand:
Gimlemoen 19
4630 Kristiansand, Norway

Tel: +47 480 10 520
Epost: post@agderforskning.no

<http://www.agderforskning.no>